

การบริหารการพยาบาลในประเทศไทยระหว่าง พ.ศ. 2469 - 2520

ในวงการวิชาชีพพยาบาลสมัยระหว่าง พ.ศ. 2469 - 2488 ได้เป็นหนี้บุญคุณของเจ้านายสองพระองค์คือ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาชัยนาทนเรนทรและสมเด็จพระราชปิตาเจ้านายฟ้ากมลดวงสงฆदानครินทร์ กล่าวคือ กรมพระยาชัยนาทนเรนทรทรงสนพระทัยโอบอุ้มนำความก้าวหน้าวิชาพยาบาลเป็นอันมาก ทรงเป็นอาจารย์สอนศิลปกรรมจรรยาให้แก่นักเรียนพยาบาลดงครุฑหลายรุ่น ทรงเป็นพระครูช่วยจัดหาอาจารย์ฝ่ายดงครุฑมาสอนนักเรียน คัดเลือกนักเรียนแพทย์ดงครุฑไปศึกษาต่อ ณ สหรัฐอเมริกา ในปี พ.ศ. 2460 โดยทุนของสมเด็จพระศรีสวรินทราบรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า นักเรียนสองคนนั้นคือ นางสาวสังวาลย์ ตาละภัญ (สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี) และนางสาวอุบล पालกะวงศ์ ณ อุษยยา (นางสิริธรรมศรี-พยัคฆ์)

พ.ศ. 2462 กรมพระยาชัยนาทนเรนทรได้คัดเลือกนักเรียนซึ่งอยู่ในพระอุปถัมภ์ของสมเด็จพระศรีสวรินทราบรมราชเทวี และสมเด็จพระเจ้าฟ้าหญิงวไลยอลงกรณ์ โดยทุนของเจ้านายทั้งสองพระองค์ไปศึกษาต่อ ณ สหรัฐอเมริกา สมเด็จพระราชปิตาและสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาชัยนาทนเรนทรทรงปฏิบัติงานประสานกันโดยเสด็จในกรมพระยาชัยนาทนเรนทรทรงจัดการปรับปรุงและติดต่อกิจการต่าง ๆ ในเมืองไทย ส่วนสมเด็จพระราชปิตาทรงทำการร่วมมืออยู่ในต่างประเทศกับผู้มีอิทธิพลในทางการศึกษาของประเทศสหรัฐอเมริกาคือ มุลนิธิร็อกกี้เฟลเลอร์

10 ตุลาคม พ.ศ. 2466 เป็นวันเริ่มต้นระหว่างมูลนิธิร็อกกี้เฟลเลอร์กับรัฐบาลไทย โดยมูลนิธิส่ง ศาสตราจารย์ เอ.จี. เอลลิส (A.G. Ellis) เป็นผู้แทนเข้ามาให้ความร่วมมือ ทั้งนี้โดยการเจรจาขอความช่วยเหลือของสมเด็จพระราชปิตา มูลนิธิอื่นนอกจากจะให้

ความช่วยเหลือทางการแพทย์แก่ประเทศไทยแล้ว ยังให้ความช่วยเหลือแก่การพยาบาล
ของประเทศไทยด้วยคำสั่งสำเนาหนังสือของ เจ้าพระยาธรรมศักดิ์ จางวางเอก เสนาบดี
กระทรวงศึกษาธิการในสมัยนั้นมีความเรียน มหาเสวกเอก เจ้าพระยามหิธร ราชเลขา-
ธิการ ดังนี้

ที่ 34/7360

กระทรวงศึกษาธิการ¹

วันที่ 19 มกราคม พ.ศ. 2468

เรียน มหาเสวกเอก เจ้าพระยามหิธร ราชเลขาธิการ

ควมจกหมายท่านที่ 29/1300 ลงวันที่ 8 สิงหาคมศกนี้ เรื่องการจัดโรงเรียน
นางพยาบาลและผดุงครรภ์ว่าทรงพระราชดำริเห็นชอบด้วยโครงการที่จะจัดแล้วนั้น
ข้าพเจ้าได้รับพระราชทานมีจกหมายส่งบันทึกโครงการจัดโรงเรียนนางพยาบาลและ
ผดุงครรภ์ไปยังรอกกีเฟลเลอร์มูลนิธิ บัดนี้ได้รับตอบมาว่า กรรมการแห่งรอกกีเฟลเลอร์
มูลนิธิได้ประชุมกันเมื่อวันที่ 6 พฤศจิกายนศกนี้ ตกกลงกันรับจะร่วมมือจัดการและช่วยอุดหนุน
โรงเรียนนางพยาบาลและผดุงครรภ์ตามโครงการนั้นแล้วเป็นเวลา 5 ปี คำสั่งสำเนาหนังสือ
ของรอกกีเฟลเลอร์มูลนิธิ 2 ฉบับ ที่ได้แนบมาพร้อมกับหนังสือนี้ เรื่องนี้กรมศึกษาธิการ
พร้อมที่จกร่วมมือกับรอกกีเฟลเลอร์มูลนิธิ ตั้งแต่ต้นศกหน้าเป็นต้นไป

ขอท่านได้โปรดนำความขึ้นกราบบังคมทูล ทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทขอพระราช
ทานดำเนิงานตามโครงการนั้นต่อไป

ควรมิควรแล้วแต่จะโปรด

(ลงนาม) เจ้าพระยาธรรมศักดิ์ จางวางเอก
เสนาบดี

¹จกหมายเหตุแห่งชาติ, กอง. เอกสารที่ ศ 7.2/1 โรงเรียนนางพยาบาล
ผดุงครรภ์และอนามัย.

ที่ 18/3003

กระทรวงศึกษาธิการ¹

วันที่ 31 กรกฎาคม พุทธศักราช 2468

เรียน มหาเสวกเอก เจ้าพระยามหิธร ราชเลขาธิการ

ด้วยเนื่องจากการจัดคณะแพทยศาสตร์ แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยตามโครงการที่ได้ตกลงร่วมมือกับรอกกีเฟลเดอร์มูลนิธิซึ่งได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตแล้วนั้น จำเป็นที่จะต้องจัดโรงเรียนนางพยาบาลและนางผดุงครรภ์ให้ดำเนินไปทันกัน เพราะทั้งสองฝ่ายย่อมต้องอาศัยซึ่งกันและกัน ในการที่จะจัดนี้ศาสตราจารย์ เอลดิส ซึ่งเป็นผู้แทนรอกกีเฟลเดอร์มูลนิธิในกิจการแผนกนี้และเป็นวิชาธิการ (Director of Studies) แห่งคณะแพทยศาสตร์ได้แนะนำให้ขอความช่วยเหลือจากรอกกีเฟลเดอร์มูลนิธิ ได้มีการปรึกษาหารือมีความเห็นร่วมกันตั้งบันทึกโครงการที่ส่งมานี้

ตามโครงการนี้ หลักสูตรวิชาพยาบาลทั่วไปเขยิบจาก 2 ปีขึ้นเป็น 3 ปี และหลักสูตรวิชาพยาบาลควบกับวิชาผดุงครรภ์เขยิบจาก 3 ปีขึ้นเป็น 4 ปี ผู้ที่จะจัดและทำการฝึกสอนนั้น ควรได้ผู้มีความรู้และความชำนาญจริง ๆ ในขั้นต้นนี้ตำแหน่งผู้จัดการฝึกสอนนางพยาบาล (Directress of Nurses) และครู (Instructor in Nursing) ควรใช้นางพยาบาลต่างประเทศที่เรียนสำเร็จบริบูรณ์และได้เคยทำการมาแล้วในโรงเรียนการพยาบาลทั้งการสอนและการปกครองเพื่อวางการให้ลงรูปทันสมัย ต่อไปจะได้ใช้คนไทยแทน

สำหรับ 2 ตำแหน่งนี้ ควรขอให้รอกกีเฟลเดอร์มูลนิธิเลือกหาคนให้ และออกเงินเดือนให้ส่วนหนึ่งชั่วคราว 5 ปี ฝ่ายเราออกส่วนหนึ่ง คือให้เงินเดือนเพียงชั้นอาจารย์โท ตั้งแต่ต้นแต่เดือนละ 175 บาท ขึ้นปีละ 24 บาท จนถึง 295 บาท แต่ดำเนินการที่ได้ปริญญาหรือ

¹จดหมายเหตุแห่งชาติ, กอง. เอกสารที่ ศ 7.2/1 โรงเรียนนางพยาบาลและผดุงครรภ์.

มีความรู้เทียบเสมอปริญญาให้เงินเดือนขั้นต้น 240 บาททีเดียว เงินส่วนที่ฝ่ายเราจะต้อง
ออกนี้สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนสงขลานครินทร์ทรงรับจะพระราชทานส่วน
คนไทยที่จะเป็นผู้แทนต่อไปนั้นควรขอให้รอกกีเฟลเลอร์มูลนิธิช่วยเหลือโดยให้ทุนเรียนแก่
คนของเราที่จะส่งไปเรียนไม่น้อยกว่า 4 คน

อนึ่งในการที่จะจัดใหม่นี้ควรมีสถานที่เป็นส่วนลึก เห็นพร้อมกันว่าสถานที่เดิม
ของโรงเรียนวังหลัง ซึ่งจะวางลงตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2469 เป็นที่เหมาะสม
ที่นี้สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนสงขลานครินทร์ได้ทรงซื้อจากคณะมิชชันนารี
แล้วทรงพระกรุณาที่จะให้ใช้ โดยที่กระทรวงศึกษาธิการตกลงเช่าต่อพระคลังข้างที่ เป็น
อัตราปีละบาทชั่วเวลา 30 ปี ทั้งจะทรงพระอนุเคราะห์ในส่วนค่าซ่อมแซม ความพิสดาร
แจ้งอยู่ในลายพระหัตถ์ถึงศาสตราจารย์ เอลดิส ดังได้ส่งมาพร้อมด้วยหนังสือนี้แล้ว การ
ที่สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนสงขลานครินทร์ทรงรับจะทรงพระอนุเคราะห์
เช่นนี้ทำให้เป็นการสะดวกที่จะดำเนินการร่วมมือรอกกีเฟลเลอร์มูลนิธิอีกชั้นหนึ่งได้ แม้
ในเวลาที่มีการเงินอึดคืด ซึ่งควรอนุโมทนาอย่างยิ่ง

ขอท่านได้โปรดนำความกราบบังคมทูลพระกรุณาทรงแทบฝ่าล่องขลุ่ยพระบาท
ถ้าชอบด้วยพระกระแสน พระราชดำริแล้ว ข้าพเจ้าขอรับพระราชทานขอร้องไปยังรอก
กีเฟลเลอร์มูลนิธิตามบันทึกโครงการนั้น

ควรมิควรแล้วแต่จะโปรด

(ลงชื่อ) เจ้าพระยาธรรมศักดิ์

จางวาง เอก

เสนาบดี

ในปี พ.ศ. 2469 สมเด็จพระราชบิดาผู้ทรงสนพระทัยและห่วงใยในวิชาชีพ พยายามได้ทรงทำการติดต่อกับมูลนิธิร็อกกีเฟลเลอร์ โดยทำสัญญาขอความช่วยเหลือให้ ส่งอาจารย์ชาวต่างประเทศมาสอนแต่ละแผนกและให้หัวหน้าแผนกฝ่ายไทยได้ไปศึกษาต่อ ในสหรัฐอเมริกา มูลนิธิร็อกกีเฟลเลอร์ได้ส่งพยาบาลชาวอเมริกันมาช่วยดำเนินการ พยายามให้ทันสมัยสองคนคือ มิส อลิส ฟิตเจอร์อัลด์ (Miss Alice Fitzgerald) กับมิส บูลา กูลด์ (Miss Bulah Gould) โดย มิส ฟิตเจอร์อัลด์ มาช่วยบริหารงาน เป็นหัวหน้าแผนกโรงเรียนพยาบาลผดุงครรภ์ ที่โรงเรียนพยาบาลผดุงครรภ์ศิริราช และมี มิส กูลด์เป็นผู้ช่วย

จากนั้นมากิจการของโรงเรียนพยาบาลและการบริการพยาบาลก็เจริญก้าวหน้า รวดเร็วเกินคาดมีการสร้างตึกขึ้นแทนเรือนไม้ เครื่องมือเครื่องใช้ในการพยาบาลก็มีมากขึ้น สามารถเบิกใช้ได้พอแก่ความต้องการ มีการส่งนักเรียนพยาบาลและพยาบาลไปศึกษา ต่อยังต่างประเทศเป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2470 นักเรียนคนแรกที่ได้รับทุนของมูลนิธิร็อกกี เฟลเลอร์ไปศึกษาวิชาโภชนาการ ณ ประเทศ ฟิลิปปีนส์ เป็นเวลา 6 เดือน คือ นางสาว เจริญ กฤษณ์มัทก (หม่อมเจริญศรี ชยางกูร) นอกจากนั้นก็มี นางสาว สอิ้ง อติเรก- สดาร์ ได้รับทุนสมเด็จพระราชบิดาไปศึกษาวิชาพยาบาลที่สหรัฐอเมริกาเป็นเวลา 8 ปี นางสาว อม จาคุงคกุล (นาง อมทิพย์ แคงสว่าง) สำเร็จการศึกษาพยาบาลจากฟิลิปปินส์ ได้ทุนไปเรียนต่อ ณ สหรัฐอเมริกาอีก 3 ปี คือระหว่าง พ.ศ. 2472 - 2475 โดยทุน สมเด็จพระราชบิดาร่วมกับทุนร็อกกีเฟลเลอร์ นอกจากช่วยปรับปรุงด้านการแพทย์แล้ว สมเด็จพระราชบิดายังได้ช่วยปรับปรุงกิจการพยาบาลด้วย แม้จะมีผู้คัดค้านว่าไม่สมควร ปรับปรุงการพยาบาล เพราะพยาบาลที่เรียนสำเร็จแล้วแต่งงานเสียเป็นส่วนมากทำให้ เหลือผู้ที่ประกอบอาชีพพยาบาลน้อย แต่สมเด็จพระราชบิดาทรงเห็น การนี้ไกล ตระหนักดี ว่าการแพทย์จะดีขึ้นได้นั้น จำเป็นจะต้องมีการปรับปรุงการพยาบาลให้ดีขึ้นเทียมกันด้วย ทรงยืนยันที่จะให้มีการปรับปรุงโดยทรงอธิบายว่า วิชาพยาบาลเป็นวิชาที่อ่านวยประโยชน์ แก่ส่วนรวมมากที่สุดถึงแม้ว่าผู้ที่เรียนสำเร็จแล้วจะไม่ได้ดำเนินการอาชีพพยาบาลก็ตาม เมื่อ เป็นเช่นนี้จึงมีปัญหาเกิดขึ้น 2 ปัญหาคือ

ปัญหาที่ 1 สถานที่ที่จะตั้งโรงเรียนพยาบาลที่เหมาะสม

ปัญหาที่ 2 เงินค่าจ้างพยาบาลที่จะเข้ามาปรับปรุง

ปัญหาที่ 1 สมเด็จพระราชปิตุลาทศกัญญาธิบดีโดยอุทิศเงิน 500,000 บาท (ห้าแสนบาทถ้วน) ชื่อโรงเรียนวังหลังของคณะสอนศาสนาเพรสไบทีเรียน แล้วให้โรงพยาบาลเช่าในราคาถูกที่สุดคือปีละ 1 บาท (หนึ่งบาทถ้วน) ให้เป็นที่พักของพยาบาลและประทานเงินอีก 20,000 บาท (สองหมื่นบาท) สำหรับซ่อมแซมและดัดแปลงสถานที่ให้เหมาะสมกับเป็นที่อยู่ของนักเรียนพยาบาล และสร้างที่พักของผู้อำนวยการโรงเรียนพยาบาล ทั้งยังประทานให้อีกปีละ 6,200 บาท (หกพันสองร้อยบาทถ้วน) สำหรับการซ่อมแซมเล็กน้อย

ปัญหาที่ 2 ทูลกระหม่อมทรงรับจะออกเงินจ้างพยาบาลจากต่างประเทศมาปรับปรุงกิจการพยาบาลของไทย พยาบาลสองคนแรกที่มาในปี 2469 คือ มิส พิตเจอร์ลด์ และ มิส กุลด์ โดย มิส พิตเจอร์ลด์ เป็นหัวหน้าแผนกวิชาพยาบาลหญิงครุฑระหว่าง พ.ศ. 2469 - 2470 และมี มิส กุลด์ เป็นผู้ช่วย ในสมัยนี้การเปิดสิ่งของเครื่องใช้สามารถเปิดได้สะดวก มีการจัดห้องเรียน และห้องสาธิต (Demonstration) โดยเปิดศึกษาภาคย์เป็นที่ทำการ หลักสูตรการสอนก็ปรับปรุงใหม่ แต่มีความลำบากเรื่องการพูดกันระหว่างพยาบาลชาวต่างประเทศกับหัวหน้าศึกษาหรือผู้ช่วยชาวไทย เพราะไม่มีใครยอมพูดด้วย จึงต้องมีล่าม คือ นางสาว เจนจิรา เบราวณะกุล

ระเบียบการรับนักเรียนใหม่ มีดังนี้¹

1. ต้องสำเร็จการศึกษาชั้นมัธยมปีที่ 6 เป็นอย่างต่ำ

¹เจียมกมล ทองประเสริฐ, "ประวัติ พ.ศ. 2472," อนุสรณ์ 60 ปีโรงเรียนพยาบาลหญิงครุฑและอนามัยของสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ พ.ศ. 2500 (พระนคร : ไม่ปรากฏที่พิมพ์, 2500), ไม่มีเลขหน้า.

2. อายุระหว่าง 18 - 25 ปี
3. เป็นโสด
4. มีใบรับรองสุขภาพและความประพฤติ
5. เสียค่าเล่าเรียน และค่าทำร่าภาษาอังกฤษ

ในสมัยนี้นักเรียนยังคงได้รับพระราชทานทุนช่วยเหลือจากสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ เช่นเดิม ยังคงเรียกชื่อโรงเรียนว่า "ผดุงครรภ์และพยาบาล" กำหนดเวลาเรียนเป็น 3 ปี 6 เดือน 3 ปีแรกเป็นการพยาบาลทั่วไป 6 เดือนหลังเป็นผดุงครรภ์ มีห้องสาธิต (Demonstration) สำหรับแสดงการสอนและฝึกปฏิบัติ แต่เดิมมาต้องไปทำขนตึกผู้ป่วย นอกจากนี้ยังได้จัดระเบียบการสอนทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติบนตึกผู้ป่วย มีครูคุมใกล้ชิด มีระยะเตรียมพยาบาล 3 เดือน ต่อมาเปลี่ยนเป็น 6 เดือน เมื่อสอบผ่านระยะนี้แล้วจึงจะได้หมวก มีห้องสมุดให้นักเรียนศึกษาค้นคว้าด้วย

อนึ่ง นักเรียนที่จบการศึกษาในสมัยนี้ได้คิดทำเครื่องหมายสถาบันขึ้น เพื่อเป็นสัญลักษณ์ว่า มาจากสถาบันใด ดังรายงานของเสนาบดี กระทรวงธรรมการ ต่อราชเลขาธิการ ดังนี้

ที่ 231/9246

กระทรวงธรรมการ¹

วันที่ 4 มกราคม พ.ศ. 2470

เรียน มหาเสวกเอก เจ้าพระยามหิธร ราชเลขาธิการ

ด้วยนักเรียนผดุงครรภ์และนางพยาบาลซึ่งศึกษาวิชาอยู่ในโรงเรียนนางพยาบาล และผดุงครรภ์ของสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ เมื่อสำเร็จการ เรียนแล้วออกไป

¹จดหมายเหตุแห่งชาติ, กอง. เอกสารที่ ศ 7.2/2 โรงเรียนนางพยาบาล และผดุงครรภ์.

ทำมาหาเลี้ยงชีพส่วนตัวก็ รับราชการอยู่ในโรงพยาบาลใดก็ดี ปรารถนาจะมีเครื่องหมาย แสดงว่าเป็นผู้ศึกษาจากสำนักใด ทั้งเพื่อเผยแพร่เกียรติคุณแห่งพระองค์ผู้ทรงอุปถัมภ์ มาแต่คนจนตรามเท่าบัดนี้ ข้าพเจ้าเห็นพ้องด้วยความคิดนี้จึงคิดจะให้ทำตามแบบที่ส่งมานี้ ขนาดวัดผ่าศูนย์กลาง 2 เซนติเมตร 2 $\frac{1}{2}$ มิลลิเมตร และนักเรียนเป็นผู้ออกทุนทรัพย์ทำของตนเอง จะทำด้วยเงินหรือทองคำก็ตามความปรารถนาแล้วลงยาตามสี หิ้งนี้ขอเจ้าคุณได้นำความกราบบังคมทูลทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท เมื่อขอมด้วยพระราชดำริแล้วข้าพเจ้าจะได้ดำเนินการต่อไป

ควรมิควรรแล้วแต่จะโปรด

ชานีนิติ มหาอำมาตย์เอก

เสนาบดี

ในปี 2470 วิชาโรงพยาบาลได้เริ่มมีสมาคมเป็นของตนเอง ผู้ริเริ่มรวบรวม โรงพยาบาลทุกแห่งเพื่อตั้งสมาคมคือ หม่อมเจ้าหญิงมณฑิลาภ กมลลาภ หัวหน้าพยาบาลโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ ท่านมีบุคลิกลักษณะเหมาะสมที่จะเป็นหัวหน้า ทรงปรีชาสามารถ พร้อมทั้งเมตตา กรุณา เป็นที่รักแก่คนทั่วไป ในการรวบรวมพยาบาลจึงเป็นผลสำเร็จภายในเวลาอันสั้น ผู้มีพระคุณแก่สมาคมพยาบาลอีกท่านหนึ่งคือ นายพลตรีพระยาคำรังแพทยาคณ (จีน พุทธิแพทย์) ขณะนั้นดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการกองบรรเทาทุกข์ สภากาชาดสยาม ท่านได้รับการศึกษาวิชาแพทย์จากอังกฤษ และได้ปฏิบัติงานด้านการแพทย์การพยาบาลจากต่างประเทศเช่น ญี่ปุ่น ฟิลิปปินส์ และเห็นว่าประเทศเหล่านั้นมีสมาคมนางพยาบาลซึ่งทำประโยชน์ให้แก่ประเทศชาติทั้งในยามปกติและยามสงคราม จึงดำริว่า กรุงสยามในขณะนั้นมีนางพยาบาลประกาศนียบัตรมากกว่า 200 คน สมควรจะจัดให้มีสมาคมนางพยาบาลขึ้นบ้างเพื่อประโยชน์ดังกล่าว และเป็นทางที่จะชักนำสตรีไทยให้ตื่นตัวเห็นคุณค่าของการเป็นนางพยาบาล จึงได้เชิญพยาบาลชั้นหัวหน้ามาประชุม เมื่อ 11 กุมภาพันธ์ 2469 ตกลงตั้งสมาคมนางพยาบาลขึ้นเมื่อ วันที่ 1 เมษายน 2470 อยู่ในความอุปการะของกองบรรเทาทุกข์

๗ โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ สภากาชาดไทย จอมพลสมเด็จพระเจ้าฟ้าวิพัชรสุชุมพันธ์ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต ขณะทรงดำรงตำแหน่งอุปนายกผู้อำนวยการสภากาชาดไทย ได้ประทานพระเกียรติยศเสด็จเปิดสมาคมนางพยาบาล เมื่อ 21 พฤษภาคม 2470 ณ ตึกสุทธาพิทยโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์และทรงสนับสนุนสมาคมตลอดมา พลเอกสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้ากรมพระนริศรานุวัดติวงศ์ ก็ได้ทรงพระกรุณาออกแบบตราของสมาคมเป็นรูปดาวแดงสีทองมีตัวอักษร สมาคมนางพยาบาลแห่งกรุงสยาม อยู่เป็นขอบนอกของรูปข้างเผือกสามเสี้ยวอยู่กลาง สมาคมได้พิมพ์จดหมายเทศสมาคมนางพยาบาลจำหน่ายแก่สมาชิกเมื่อ พ.ศ. 2478 ปีละ 3 ฉบับ โดยหม่อมเจ้าหญิงมณฑาทิพย์ กมลาศน์ ทรงเป็นบรรณาธิการและได้หยุดไปพักหนึ่งใน พ.ศ. 2481 เมื่อท่านสิ้นชีพิตักษัย

ในปี พ.ศ. 2471 นักเรียนพยาบาลรุ่นแรกที่ มิส พิตเจอร์ลด์ สอน ได้รับทุนร็อกกีเฟลเลอร์ไปทำงานหัวหน้าตึก ณ ประเทศฟิลิปปินส์ นาน 6 เดือน และต่อมาท่านเหล่านี้ ได้กลับมาเป็นกำลังสำคัญในการช่วยปรับปรุงระเบียบและวิธีการดำเนินงานในหอผู้ป่วยให้ประสบผลดี ทั้งช่วยสอนและความคุมนักเรียนตามหลักสูตรใหม่สมพระราชประสงค์ของสมเด็จพระราชบิดา

ในปี พ.ศ. 2471 นี้ มิส พิตเจอร์ลด์ กลับสหรัฐอเมริกา ผู้ที่มาเป็นหัวหน้าแผนกแทนคือ มิส เอ็ม.บี. พอตเตอร์ (Miss M.B. Porter)

ในปี พ.ศ. 2473 มูลนิธิร็อกกีเฟลเลอร์ได้ส่งนักเรียนพยาบาลอีก 3 คนไปตั้งต้นเรียนวิชาพยาบาลที่สหรัฐอเมริกาเป็นเวลา 5 ปี ดังนี้คือ นางสาว เจนจิรา เบราวณะกุล นางสาว อม พิศลยบุตร (ฉะอม พิศลยบุตร) และนางสาว จำรัส เริ่มกอสกุล (นางจันทร์ทิพย์ ภรมนตรี) ท่านทั้งสามเป็นนักเรียนรุ่นสุดท้ายในความช่วยเหลือของมูลนิธิร็อกกีเฟลเลอร์ ได้กลับมาทำประโยชน์ให้แก่วิชาชีพพยาบาลเป็นอันมากจนกระทั่งลาออกและเกษียณไป

ในปี พ.ศ. 2474 อันเป็นระยะที่ มิส พอตเตอร์ เป็นหัวหน้าแผนกพยาบาล และ มิส เอฟ.มิลยาร์ด (Miss F. Milyard) เป็นผู้ช่วยหัวหน้าแผนกพยาบาลนี้ คุณหญิง

พินพากย์ พิทยาภท (จำนง เมืองแมน) ได้เริ่มเข้ารับราชการในโรงเรียนพยาบาล
 ดุคงครรภัก และเป็นผู้รับช่วงงานในเวลาต่อมาเมื่อ มูลนิธิร็อกกี้เฟลเลอร์ หมดสัญญา แต่
 สมเด็จพระราชบิดาและสมเด็จพระราชชนนีก็ยังประทานความช่วยเหลือต่อ ดังสำเนา
 หนังสือกราบบังคมทูล ดังนี้

ที่ 221/11003

กระทรวงธรรมการ

วันที่ 6 มกราคม พุทธศักราช 2474

เรียน มหาเสวกเอก เจ้าพระยามหิธร ราชเลขาธิการ

ด้วย คร. เอ.จี. เอลดิส ผู้แทนร็อกกี้เฟลเลอร์ มูลนิธิในกรุงสยามแจ้งมา
 ว่า เรื่องการร่วมมือกับร็อกกี้เฟลเลอร์มูลนิธิแผนกโรงเรียนดุคงครรภักและพยาบาล ใน
 คณะแพทยศาสตร์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งจะหมดอายุในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2475
 นั้น มูลนิธิเห็นว่า การงานแผนกนี้ยังควรจะช่วยกันให้เขารูปร่างดีกว่าที่เป็นอยู่เวลานี้ จึง
 แสดงความจำนงจะขยายเวลาการร่วมมือต่อออกไปอีก 3 ปี นับตั้งแต่วันสิ้นสัญญาฉบับนี้
 ไป ข้าพเจ้าเห็นว่าควรตกลงรับเขาได้ เงินเดือนเจ้าแผนกวิชาการศึกษาพยาบาลซึ่งร่วมมือ
 กันมาแต่ก่อนนี้ สมเด็จพระเจ้าพี่ยาเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงสงขลานครินทร์ เคยพระราชทาน
 ส่วนที่รัฐบาลควรจะให้มาแต่ตนมีกำหนด 5 ปี ตลอดเวลาการร่วมมือครั้งแรก ครั้นมา
 ปีกลายนี้มูลนิธิได้ตกลงขยายเวลาการร่วมมือออกไปอีก 1 ปี จึงหม่อมสังวาลย์ มหิดล
 ณ อยุธยา รับอุทหนุนให้เงินเดือนต่อเพื่อให้ตลอดเวลาที่สมเด็จพระเจ้าพี่ยาเธอพระองค์
 นั้นได้ทรงริเริ่มรับไว้ ในตอนที่ขยายเวลาออกไปอีกนี้ ข้าพเจ้าเห็นว่าไม่ควรจะรบกวน
 หม่อมสังวาลย์อีกต่อไป เพราะเป็นตอนใหม่แท้ ๆ มิได้เกี่ยวกับที่พระองค์ท่านได้ทรงริเริ่ม
 ไว้ ควรให้เป็นเงินเดือนรัฐบาล ซึ่งพอจะแจกจ่ายตั้งเงินเดือนตำแหน่งนี้ขึ้นในงบประมาณ
 ของคณะแพทยศาสตร์ได้โดยมิต้องขอพระราชทานเพิ่มงบประมาณ ส่วนทางมูลนิธิจะได้
 ขอบใจเขาไปในนามของรัฐบาลสยาม

ถ้ามีโอกาสดมควรว ขอเจ้าคุณไคโปรดนำความขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณาทรง
ทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท และถ้าขอทูลพระราชนัดดาวิชาพเจ้าก็จะเฝ้าเกล้าเฝ้าการไปตั้ง
ที่กลางแล้ว

(ลงชื่อ) ธานีวัต มหาอำมาตย์เอก

เสนาบดี

ที่ 289/5526

กรมราชเลขาธิการ

วันที่ 18 มกราคม พุทธศักราช 2474

ทูล พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าธานีวัต

ลายพระหัตถ์ที่ 221/11003 ลงวันที่ 6 มกราคม พ.ศ. 2474 ขอพระราชทาน
พระบรมราชานุญาตขยายเวลาทำการร่วมมือกับรอกกีเฟลเลอร์มูลนิธิต่อไปอีก 3 ปี นับ
ตั้งแต่วันนี้จะหมดอายุสัญญาในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2475 โดยเจียดเงินก้อนจากเงิน
ในงบประมาณของคณะแพทยศาสตร์ มีต้องเพิ่มงบประมาณอีกนั้นได้นำความกราบบังคมทูล
พระกรุณา ทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทแล้ว ทรงพระราชดำริเห็นว่าเรื่องนี้เป็น
International Question ภาย ครอบระวังโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชา
นุญาตให้ขยายเวลาทำการร่วมมือกับรอกกีเฟลเลอร์มูลนิธิต่อไปอีก 3 ปี และให้เสด็จ
ลงพுகกับหม่อมดั่งวาลย์ มหิตล ๗ อยุธา ขอความอุดหนุนให้เงินเดือนต่อไปอีกสัก 1 ปี
เพราะเวลานี้การเงินของรัฐบาลอัตรัดและอาจต้องตัดรายจ่ายลงไปอีกมาก

(ลงนาม) วิบูลย์สวัสดิ์ศิริวงศ์

ลงนามแทนราชเลขาธิการ

ปัญหาในการบริการสมัยแรก ๆ ที่มูลนิธิร็อกกี้เฟลเลอร์เริ่มเข้ามาช่วยเหลือ

ในระยะหัวเลี้ยวหัวต่อของการขยายระบบเดิมกับสมัยที่ได้รับความช่วยเหลือจากต่างประเทศ มีปัญหาในการขยายที่พอจะรวบรวมได้ คือ

1. เครื่องใช้ในการให้การพยาบาลผู้ป่วยมีไม่พอเพียง เช่น ย่าต่าง ๆ
2. หลักการพยาบาล (เทคนิค) ยังไม่ถูกต้อง ทั้ง ๆ ที่ทุก ๆ คนใช้หลักการปฏิบัติ เหมือนกันแต่มีวิธีทำไปคนละอย่าง
3. คำสั่งปฏิบัติงานไม่แน่นอน ทุกคนได้รับคำสั่งด้วยวาจาโดยเฉพาะอย่างยิ่งนักเรียนยังไม่มีการจัดหน้าที่ของนักเรียนให้เป็นระเบียบและเป็นสายสัมพันธ์กัน

ครูพยาบาลได้รับความกระตือรือร้นใจอย่างรุนแรงจากผู้อำนวยการโรงพยาบาลซึ่งไม่เข้าใจในการปฏิบัติงานของพยาบาล มองเห็นว่าพยาบาลจะนำความหายนะมาสู่โรงพยาบาล ทำให้โรงพยาบาลต้องเปลี่ยนแปลงรายชื่อครูพยาบาลในการสอนและการปฏิบัติงานในหอผู้ป่วย

การแก้ปัญหา

ครูพยาบาลในสมัยนั้นแก้ปัญหาโดยการ แสวงหาสิ่งของที่มิอยู่ในห้องตลาดมาดัดแปลงแก้ไขใช้ในหอผู้ป่วยเช่น ถ้วยใส่ปรอทมาจากถ้วยไอศกรีม ขวงปรอทโลหะข้างพิศทำกระเช้าแขวนตัวผู้ป่วยไว้ มาจากตะกร้าของกรมราชทัณฑ์ ถาดน้ำเกลือ ถาดถักยา และถาดให้ยาใส่ถาดล้างรูป ที่ใส่การศยาใส่กล่องไม้ขีดไฟที่ไขแล้วเอากระดาษหุ้มภายนอก เขียนแบบอกซิกของการศยาไว้ข้างนอก แล้วมิดบนกระดานตั้ง แหวนไว้ในห้องทำงาน หัวหน้าพยาบาล ส่วนพวกไม้กดดิน ไม้ป้ายคอ และที่หนีบสายยาง (Clamp) ไฟต่างพิศทำ

สำหรับผ้า สมัยนั้นหัวหน้าฝึกแต่ละฝึกต่างเก็บของตนเองไม่ยอมนำมารวมกัน ขนาดผ้าก็ไม่ได้มาตรฐาน ผ้ายังไม่ค่อยมีใช้ จึงมีการทำ หน่วยจ่ายกลางของผ้า (Central Linen Room) คือรวบรวมผ้าทั้งหมดในหอผู้ป่วยมาประทับตราโรงพยาบาล ทำบัญชีรายชื่อผ้า จัดระเบียบของผ้าให้เป็นมาตรฐานสากล แล้วจ่ายไปตามฝึกใหญ่ใช้ได้ 3 เวร เวลาว่าง

ซึ่งก็ร่วมกันทั้งโรงพยาบาลไม่แบ่งชั้นเป็นแผนก ส่วนผ้าอ้อมนั้นใช้ผ้าปูที่นอนที่ขาดแล้วมาตัดเอาส่วนดี ๆ ทำผ้าอ้อมและเสื้อผ้า ผ้าอ้อมก็มาจากการตัดเอาส่วนดี ๆ ของผ้าเช็ดตัวที่ขาดแล้วมาทำ ผ้าหมอนเด็กอ่อนก็เอาผ้าหมอนเก่า ๆ ที่ใช้ไม่ได้มาตัดเอาส่วนดี การใช้ผ้าอ้อมต้องใช้เข็มร้อยปลายเป็นจำนวนมาก เวลาซักและส่งเวรต้องนับเข็มร้อยปลายด้วย

ส่วนเรื่องการปฏิบัติการพยาบาลไม่ถูกหลักและไม่มีการระเบียบมีการรื้อฟื้นกฎเกณฑ์ขึ้นมาใหม่โดยขอความเห็นจากแพทย์ร่วมด้วย แล้วนำมาสอนในห้องเรียนแล้วติดตามผลเวลาปฏิบัติงานของผู้ป่วย

ในเรื่องการมอบหมายงานและจัดหน้าที่นักเรียน มีการจ่ายผู้ป่วย เขียนชัดเจนลงในสมุดสั่งเป็นลายลักษณ์อักษร เปลี่ยนผู้ป่วยอาทิตย์ละครั้ง และย้ายกองเคื่อนละครั้ง การอยู่เวรบนหอผู้ป่วยก็เริ่มมีการจัดเป็น 3 เวร คือ เวรเช้า เวรบ่าย และเวรดึกภาวะสงคราม

ในปี พ.ศ.2481 เหตุการณ์ของโลกไม่ค่อยจะราบรื่น ทางราชการทหารของไทยได้จัดตั้งหน่วยยุวชนทหาร สำหรับนักศึกษาชาย และตั้งหน่วยยุวนารีพยาบาล ให้พยาบาลและนักเรียนพยาบาลทุกคนเป็นยุวนารี ทำการฝึกตามหลักสูตรที่ตั้งไว้ มีการฝึกภาคสนามในหน้าร้อน โดยผลัดเปลี่ยนไปแคมป์ที่พระราชวังไกลกังวล หัวหิน เป็นโอกาสดีของพยาบาลที่ได้รับใช้ราชการ พ.ศ.2482 ค่ายยุโรปเกิดสงครามระหว่างเยอรมันและโปแลนด์ รัสเซียกับฟินแลนด์ ต่อมาในปี พ.ศ.2483 เกิดกรณีพิพาทกับอินโดจีน ฝรั่งเศส มีการต่อสู้ตามชายแดนริมแม่น้ำโขง ทางหน่วยพยาบาลได้รับคำสั่งให้เตรียมรับเหตุฉุกเฉิน โดยเตรียมสถานที่รับผู้ป่วยเจ็บ และเตรียมอาหารแห้งให้พอประมาณ 3 เดือน จัดเวรพยาบาลไว้พร้อมที่จะปฏิบัติได้ทันที ทหารบาดเจ็บจากชายแดนถูกล่าเตียงเข้ามารักษาในโรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้าฯ แผนกพยาบาลของโรงพยาบาลศิริราช ได้จัดส่งพยาบาลไปช่วยในการพยาบาลที่กองเสนารักษ์ มณฑลทหารบกที่ 1 ร่วมกับเจ้าหน้าที่อาสาสมัคร และส่งไปประจำอยู่กับ

กองทัพแห่งชาติที่เชียงใหม่ นับว่าเป็นเกียรติอันหนึ่งที่ได้รับใช้ประเทศชาติ ยามสงคราม

การรบครั้งนี้ได้รุนแรงยิ่งขึ้น เครื่องบินเข้ามาบ่อย ทางราชการมีคำสั่งให้
พรางไฟทุกหนทุกแห่งตามกระบังของลมต่าง ๆ ต้องกรูกระคายคำ น้ำที่ใช้พรางไฟใช้ผ้า
บางสีกรมท่าหรือสีค่าทบสีชั้น ไฟฟ้าขนาด 5 แรงเทียน นักเรียนและพยาบาลจะต้องมีไฟ
ฉายประจำตัวทุกคน แต่ห้ามฉายเล่น เมื่อมีสัญญาณภัยทางอากาศเกิดขึ้นทุกคนต้องดับไฟ
ทันที

ต่อมา 8 ธันวาคม 2484 ญี่ปุ่นบุกขึ้นที่สงขลา ประจวบ บางปู ตอนเช้ามีค
ประเทศไทยต้องเซ็นสัญญาร่วมเป็นสหายสงคราม ทุกคนได้เตรียมพร้อมที่จะรับคำสั่ง
วันที่ 9 ธันวาคม 2484 กองทัพฟ้าของฝ่ายพันธมิตรก็เข้ามาไปรยถูกระเบิดในกรุงเทพ
มหานครกลางคืนซึ่งกำลังจัดงานฉลองรัฐธรรมนูญ

กระทรวงสาธารณสุขได้เปิดอบรมพยาบาลชายขึ้นเพื่อบรรจุตามอำเภอ จังหวัด
ต่าง ๆ นักเรียนพยาบาลชายเหล่านี้ช่วยกิจการได้มาก เพราะขณะที่สงครามยืดเยื้ออยู่
ทางโรงพยาบาลได้สร้างหลุมหลบภัย ทางราชการได้มีการฝึกหลบภัยและลำเลียงผู้บาดเจ็บ
เข้าโรงพยาบาลเมื่อมีสัญญาณภัยทางอากาศเกิดขึ้น

ในปี พ.ศ. 2485 ได้เกิดอุทกภัยน้ำท่วมใหญ่ทั่วกรุงเทพมหานคร สภาพทั่วไป
ในโรงพยาบาลศิริราชต้องใช้สะพานค่อไปทุกตึก ในโรงอาหารต้องยกพื้นสำหรับพยาบาล
รับประทานอาหาร โรงพยาบาลต้องซื้อเรือจ้างไว้หลายลำ สำหรับรับส่งผู้ป่วย ท่อประปา
ของโรงพยาบาลก็แตก ทำให้ลำบากมากเรื่องน้ำดื่มและน้ำใช้ของผู้ป่วย ต้องมีการหา
ขน และต้มบนตึกผู้ป่วย พ.ศ. 2486 จนถึงกลางปี 2488 เป็นระยะปลายสงคราม ระเบิด
ปั้งลงหนักโรงพยาบาลศิริราชได้รับความเสียหายระเบิดทำลายและระเบิดเพลิงมาก
เครื่องมือ เครื่องใช้ถูกทำลาย ผู้ป่วยได้รับบาดเจ็บเล็กน้อย แต่ด้วยพระบารมีของล้นเกล้า
และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายจึงคุ้มครองให้ ศิริราชรอดพ้นภัยพิบัติ เมื่อบางส่วนของโรงพยาบาล
ได้ถูกระเบิดทำลายมหาวิทยาลัยสังฆปริณายกเรียนชั่วคราว ทางโรงพยาบาลต้องอพยพขนย้าย

โรงพยาบาลไปอยู่ที่ศาลากลางจังหวัดนนทบุรี คงเหลือไว้เฉพาะหน่วยฉุกเฉิน ถ้ามีผู้ป่วย
มากก็ต้องลำเลียงลงเรือไปจังหวัดนนทบุรี ส่วนโรงพยาบาลศิริราชรับเฉพาะผู้ป่วยคลอดบุตร
และฉุกเฉินที่จำเป็น ส่วนแพทย์พยาบาลก็มีเรือรับส่งไปมาระหว่างศิริราช - นนทบุรี แห่ง
ละ 2 เที่ยวรวมเป็น 4 เที่ยวทุกวัน ในวันเสาร์ที่ 2 ธันวาคม 2487 สพานพุทธอุทยานระเบิด
ชำรุด และต่อมาสะพานพระรามหกและมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ค่าย จนกระทั่ง 11
สิงหาคม 2488 ญี่ปุ่นจึงเสนอสันติภาพสงครามจึงยุติ

ผลของสงครามและอุทกภัยครั้งใหญ่ทำให้เศรษฐกิจตกต่ำ โรงพยาบาลขาดแคลน
ผ้าปูที่นอน ต้องใช้เสื่อปูแทน ยกเว้นในรายที่หนัก โรงซักฟอกถูกทำลายต้องซักผ้าด้วยแรง
คนอยู่หลายปีกว่าจะได้เครื่องใหม่มา ต้องใช้นุ่นแทนสำลี กระดาษสาแทนผ้ากอสม์ จำนวน
คนไข้หลังสงครามเพิ่มขึ้นมากและรวดเร็ว ทำให้การพยาบาลเสื่อมโทรมลง เหตุการณ์
ดังกล่าวและการขาดการติดต่อกับต่างประเทศในระหว่างสงครามและในระยะฟื้นตัวจาก
สงครามของประเทศต่าง ๆ ทำให้การก้าวหน้าของการศึกษาพยาบาลต้องหยุดชะงักไปชั่ว
ระยะหนึ่ง ต่อมาได้วิวัฒนาการยิ่งขึ้นทั้งด้านการปฏิบัติพยาบาลและการปรับปรุงหลักสูตร
เพิ่มเติม โดยการอบรมการปฏิบัติงานด้านอนามัยมากขึ้น มีการติดต่อกับต่างประเทศ เริ่ม
มีองค์การต่าง ๆ ให้ทุนการศึกษาแก่พยาบาลไทย และครูต่างประเทศมาช่วยเหลือในการ
สอน แนะนำวิธีการและความรู้ใหม่ ๆ ให้แก่ครูพยาบาลไทยตลอดจนหัวหน้าตึกและพยาบาล
ประจำตึก เป็นผลให้พยาบาลทุกคนตื่นตัวสนใจศึกษาต่อมากขึ้น

ในระยะต่อมาการศึกษาทุกสาขาได้พัฒนารุดหน้าไปมาก มีการค้นคว้าวิจัยเพื่อ
ให้มีประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน เมื่อการแพทย์มีความเจริญไปมากทั้งด้านทฤษฎีและปฏิบัติ
การศึกษาพยาบาลจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องปรับระดับให้สูงขึ้น เพื่อให้ทันกับวิทยา
ศาสตร์การแพทย์ที่กำลังพัฒนาอยู่ตลอดเวลา การศึกษาวิชาพยาบาลที่กว้างขวางและลึกซึ้ง
ย่อมช่วยให้แพทย์และพยาบาลสามารถตัดสินใจในเหตุการณ์ทั้งหลายได้ถูกต้องเพื่อนำมาซึ่ง
ประโยชน์และความปลอดภัยของชีวิตผู้ป่วย

อนึ่ง พ.ศ. 2467 ได้มีโรงเรียนพยาบาล แมคคอมมิค เกิดขึ้น โดย นายแพทย์ อี.ซี. คอร์ท มิซซันนารี คณะเพรสไบทีเรียน นักเรียนพยาบาลรุ่นแรกมี 4 คน และมี มิส แอ็กเนส บาร์แลนด์ ผู้ซึ่งสำเร็จปริญญาโททางการพยาบาลจากมหาวิทยาลัย จอห์น ฮอปกินส์ เป็นผู้สอนและเป็นผู้อำนวยการโรงเรียนพยาบาลแมคคอมมิคคนแรก นอกจากนั้น ก็มีนายแพทย์ และมิสซิส อี.ซี. คอร์ท และแพทย์มิซซันนารีอื่น ๆ ช่วยสอน ต่อมาก็มีนักเรียนเพิ่มเรื่อยโดยมีการสอนทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ หลักสูตร 3 ปี โดยใช้หลักสูตรจากโรงเรียนพยาบาลจุฬาลงกรณ์ สภากาชาดไทย และปลายปีที่ 3 ก็ให้ข้อสอบไล่จากโรงเรียนพยาบาลจุฬาลงกรณ์ มาทำการสอบได้ ผู้สำเร็จหลักสูตร สอบไล่ได้ ได้รับประกาศนียบัตรวิชาพยาบาลของโรงเรียนพยาบาลจุฬาลงกรณ์ และอาจไปศึกษาวิชาดุษฎีกรรมและอนามย์ต่อที่โรงเรียนดุษฎีกรรมและอนามย์จุฬาลงกรณ์ได้อีก

เมื่อสงครามเอเชีย บурพา เกิดขึ้น นายแพทย์ อี.ซี. คอร์ท กลับไปบ้านเกิด เมืองนอนของท่าน จึงฝากโรงพยาบาลและโรงเรียนพยาบาลแมคคอมมิค ไว้ในความคุ้มครองของกรมการแพทย์ และได้เปลี่ยนชื่อเป็น เซวี เริงดุทซ์ตามนามของแม่ทัพภาคพายัพ พอลสงครามสิ้นสุดลงในปี พ.ศ. 2491 นายแพทย์ อี.ซี. คอร์ท กลับมาประเทศไทยอีก ได้รับโรงเรียนและโรงพยาบาลคืนจากกรมการแพทย์พร้อมทั้งชื่อเก่าคืนมาด้วย ด้วยคุณงามความดีของนายแพทย์ คอร์ท ประกอบกับได้เห็นกิจการของโรงพยาบาลตลอดสงคราม 4 ปี กรมการแพทย์จึงสนับสนุนให้โรงเรียนพยาบาลแมคคอมมิค คิดสอนวิชาดุษฎีกรรมและอนามย์เสียเอง โดยเริ่มในปี พ.ศ. 2493 เป็นปีแรก รับผู้สำเร็จมัธยมศึกษาปีที่ 3 หลักสูตร 3 ปี 6 เดือน จนถึงปี พ.ศ. 2504 ได้เริ่มรับผู้สำเร็จมัธยมศึกษาปีที่ 5 ต่อมาในปี พ.ศ. 2508 ทางโรงเรียนได้ใช้หลักสูตรเทียบเท่าอนุปริญญาพยาบาลจากโรงเรียนพยาบาลดุษฎีกรรมและอนามย์ศิริราช และได้รับการรับรองหลักสูตรให้เทียบเท่าหลักสูตรอนุปริญญาจากโรงเรียนพยาบาลดุษฎีกรรมและอนามย์ศิริราช เมื่อวันที่ 21 เมษายน 2509

พ.ศ.2480 โรงพยาบาลมิชชั่นเริ่มก่อตั้งเป็นคลินิกเล็ก ๆ ที่บริเวณห้าแยก
 พลับพลาชัย โดยมีวัตถุประสงค์ช่วยเหลือคนสุขภาพอ่อนแอ และรักษาโรคให้ประชาชน
 จากจุดมุ่งหมายที่กองการมิชชันนารีมาทำงานในโรงพยาบาล จึงได้เปิดโรงเรียนสอนวิชา
 พยาบาล เป็นครั้งแรกเมื่อเดือนมิถุนายน พ.ศ.2484 มีนักเรียน 20 คน แต่เมื่อสงคราม
 โลกครั้งที่สองเกิดขึ้นโรงเรียนจำต้องปิดลงต่อมาภายหลังสงคราม โรงพยาบาลได้ซื้อที่ดิน
 ที่ถนนหลานหลวง (ที่ตั้งของโรงพยาบาลมิชชั่นปัจจุบัน) เนื้อที่ประมาณ 13 ไร่ เพื่อจัด
 สร้างโรงพยาบาล และเริ่มเปิดโรงเรียนพยาบาลขึ้นอีกครั้งหนึ่ง เมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม
 2490 มีนักเรียนทั้งสิ้น 33 คน หลักสูตร 3 ปี ในเดือนมิถุนายน 2493 มีผู้สำเร็จรับประ
 ภาศนียบัตรวิชาพยาบาลรุ่นแรก 25 คน ต่อมา พ.ศ.2498 ได้เพิ่มหลักสูตรวิชาดุ
 ษฐกรรม หลักสูตรการเรียน 7 เดือน และสอศแพทยวิชาอนามัยไว้ด้วย จนถึง พ.ศ.2503
 จึงได้เพิ่มหลักสูตรการอนามัยในปีที่ 4 นักเรียนจึงมีเวลาเรียนวิชาการดุ
 ษฐกรรม และ
 อนามัย อย่างละ 6 เดือน รวมเป็นหลักสูตรวิชาการพยาบาลดุ
 ษฐกรรม และอนามัย 4 ปี
 เต็ม

นโยบายในการบริหารการพยาบาล

นับตั้งแต่ พ.ศ.2469 - พ.ศ.2488 การพยาบาลในประเทศไทยได้มีผู้นับ
 สนุนอย่างเข้มแข็ง คือ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาชัยนาทนเรนทร และ
 สมเด็จพระราชบิดาเจ้าฟ้ากรมหลวงสงขลานครินทร์ นโยบายของการบริหารสมัยนั้น
 มุ่งเตรียมผู้ที่จะได้วิชาชีพอพยาบาลให้มีความรู้ทันกับความจริงทางการแพทย์ ดังจะเห็น
 ได้จากความคิดและคำอธิบายของพระองค์ท่านทรงประทานแก่ผู้ที่ศึกษาค้นการปรับปรุงวิชา
 ชีพอพยาบาลว่า วิชาพยาบาลเป็นวิชาที่อำนวยความสะดวกส่วนรวมมากที่สุดถึงแม้ว่าผู้ที่เรียน
 สำเร็จแล้วจะไม่ได้ดำเนินอาชีพพยาบาลก็ตาม

นอกจากนี้ การบริหารการพยาบาลในสมัยนั้นยังมีนโยบายรวบรวมพยาบาลทุก
 แห่งที่มีในประเทศไทยให้เป็นปึกแผ่น เพื่อทำประโยชน์ให้กับประเทศชาติทั้งในยามสงบ
 และสงครามดังจะเห็นได้จากการมีสมาคมพยาบาลเกิดขึ้นในปี 2470 โดยบุคคลที่เป็นหัวเรี่ยว

หัวแรง คือ หม่อมเจ้าหญิงมณฑารพ กมลาศน์ และพลตรีพระยาคำรังแพทยาคณ (ซึ่ง พุทธิแพทย์) การที่นโยบายมุ่งให้กุลสตรีมีความรู้ความสามารถทันสมัยและรวมตัวกันเป็น ปึกแผ่นก็เพื่อสนองความต้องการของสังคมและบุคคลในการบำบัดทุกข์ของผู้เจ็บป่วย และ ส่งเสริมสุขภาพของคนปกติ เพื่อเป็นพลังสำคัญของชาตินั้นเองและขณะนี้ได้มีการจัดตั้ง มูลนิธิหม่อมเจ้าหญิงมณฑารพ กมลาศน์ ให้พยาบาลทำการวิจัยด้วย

การจัดองค์กร การบริหาร การพยาบาล

ก่อน พ.ศ. 2469 วิชาชีพยาบาลในประเทศไทยยังไม่มี การจัดองค์กรที่แน่นอน ต่อมาเมื่อมีกระทรวงธรรมการ เกิดขึ้น จึงอยู่ในความดูแลของกระทรวงธรรมการ สังกัด จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในคณะแพทยศาสตร์

สถานที่จัดการศึกษาเกี่ยวกับวิชาชีพนี้นั้นในสมัย 2469 - 2488 มีทั้งสถาบันของ รัฐบาลและเอกชน สถาบันของรัฐบาลได้แก่โรงเรียนพยาบาลดงครั่งศรีราช โรงเรียน พยาบาลของสภาอากาศไทย ส่วนที่เป็นของเอกชนได้แก่ โรงเรียนพยาบาลของโรงพยาบาล แมคคอมิค และมิชชัน ซึ่งถ้าเป็นของรัฐบาลกระทรวงธรรมการก็ควบคุมตามลำดับชั้น ถ้า เป็นของเอกชนดังกล่าวนั้นก็อยู่ในความดูแลของมิชชันนารี ซึ่งมักจะเป็นแพทย์และพยาบาล ชาวต่างประเทศ แต่ถ้าเมื่อใดชาวต่างประเทศนั้นจำเป็นต้องกลับไปก็จะโอนมาให้กรม การแพทย์ และเมื่อกลับมาปฏิบัติงานในประเทศไทยอีก ก็โอนกลับคืนมาอีกอย่างเช่น โรงเรียนพยาบาลแมคคอมิค ของนายแพทย์ อี.ซี. คอร์ท

จนกระทั่ง พ.ศ. 2481 เริ่มมีสงครามอินโดจีนและสงครามโลกครั้งที่ 2 ตาม มา จนถึงสงครามสงบคือ พ.ศ. 2488 การจัดองค์กรการบริหารในระยะนี้ไม่ค่อยมีบันทึก ไว้ เพราะบ้านเมืองกำลังไม่สงบ

การบริหารงานบุคคล

ในระหว่าง พ.ศ. 2469 - 2488 ผู้ที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับการบริหารการพยาบาล มากที่สุดคือ พยาบาลชาวต่างประเทศซึ่งเข้ามาให้ความร่วมมือช่วยเหลือตามโครงการ

ร่วมมือ ของมูลนิธิร็อกกีเฟลเลอร์แห่งสหรัฐอเมริกา ก่อนปี พ.ศ. 2469 ยังไม่มีตำแหน่ง
ผู้บริหารการพยาบาลที่แน่นอนหรือเด่นชัด การปกครองจัดเป็นแบบอนุรูปนัย มีหลักฐานแต่
บุคคลสำคัญที่เป็นเจ้านายในราชสำนักและผู้สนองบัญชาและมาดำเนินการนั้นน่าจะมีหลายคน
หลายระดับจึงจะสามารถดำเนินงานไปได้แต่ไม่มีหลักฐานปรากฏชัด

ต่อมาเมื่อมูลนิธิร็อกกีเฟลเลอร์ส่งพยาบาลชาวต่างประเทศเข้ามาช่วยบริหาร
พยาบาลทั้งด้านบริการและการศึกษา จึงมีตำแหน่งผู้บริหารที่แน่ชัดและมีคณะกรรมการ
(Faculty) บริหารตามลายลักษณ์อักษรเด่นชัด มีการแบ่งสายงานตามสาขาที่แต่ละ
คนถนัด มีการจัดการวางฝึกปฏิบัติเป็น 3 ช่วงเวลา คือ เช้า บ่าย และคืน มีการแต่ง
เครื่องแบบแตกต่างจากสมัยก่อน ๆ และสิ่งที่ขาดไม่ได้ในสมัยที่พยาบาลจากสหรัฐอเมริกา
มาช่วยวางรากฐาน คือ ล่ามคนไทย เพราะพยาบาลไทยไม่ยอมพูดกับหัวหน้าพยาบาลชาว
อเมริกันด้วยตนเอง เนื่องจากภาษายังไม่คุ้นเคย

การจัดระบบการเงินเพื่อการบริหาร การพยาบาล

ในยุคนี้การจัดระบบการเงิน หรือการงบประมาณของการบริหารการพยาบาล
ในประเทศไทย ก่อนข้างมีหลักฐานเด่นชัด คือได้รับจากมูลนิธิร็อกกีเฟลเลอร์ จากสมเด็จพระ
พระราชบิดาและพระบรมวงศานุวงศ์อื่น ๆ ส่วนที่ได้รับจากมูลนิธิร็อกกีเฟลเลอร์นั้น ใช้
จ่ายไปในด้านส่งคนไปศึกษาต่อต่างประเทศ จ่ายเป็นเงินเดือนพยาบาลชาวอเมริกันที่มา
ปฏิบัติงานในประเทศไทย และจัดซื้ออุปกรณ์ในการศึกษาและปฏิบัติงานของนักเรียนพยาบาล

ส่วนเงินอุดหนุนจากสมเด็จพระราชบิดานั้น ได้แก่การซื้อที่ดินและโรงเรียน
วังหลังให้เป็นหอพักของพยาบาลและนักเรียนพยาบาล ตลอดจนทรงประทานเงินส่วนพระ
องค์ช่วยจ้างครูพยาบาลชาวอเมริกันด้วย เนื่องจากเงินของรัฐบาลมีจำกัด, และประทาน
เงินร่วมกับพระบรมวงศานุวงศ์ส่งพยาบาลไทยไปศึกษาต่อยังต่างประเทศ ซึ่งในระยะต่อ
มาบุคคลผู้ได้รับพระมหากรุณาธิคุณเหล่านี้ได้กลับมาทำประโยชน์ให้แก่วงการพยาบาลไทย
อย่างกว้างขวาง สมดังพระราชประสงค์ของพระองค์ท่านที่มุ่งหวังให้วิชาชีพพยาบาลมีความ
เจริญเคียงบ่าเคียงไหล่กับการแพทย์ เพื่อประโยชน์สุขแห่งประชาชนชาวสยาม

การบริหารการพยาบาลในประเทศไทยระหว่าง พ.ศ.2489 - 2510

ก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 ประเทศไทยมีสถาบันผลิตพยาบาลเพื่อรับใช้ประเทศชาติอยู่ 2 แห่งคือ โรงเรียนพยาบาลผดุงครรภ์และอนามัยศิริราช และโรงเรียนพยาบาลผดุงครรภ์และอนามัยโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ ปีหนึ่ง ๆ ทั้งสองสถาบันนี้ผลิตพยาบาลได้ประมาณ 100 คน¹ ซึ่งไม่พอแก่ความต้องการของประเทศ ซึ่งเมื่อเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 ขึ้น ภาวะการครองชีพสูงขึ้น รายได้ของพยาบาลตามโรงพยาบาลต่าง ๆ ไม่สมดุลงับรายจ่ายเป็นเหตุให้พยาบาลลาออกไปประกอบอาชีพส่วนตัวมาก ทำให้การดำเนินงานของโรงพยาบาลต่าง ๆ กระทบกระเทือน ประสิทธิภาพในการให้การรักษาพยาบาลด้อยลงไป ต่อมาสงครามโลกครั้งที่สองสงบลง กรมการแพทย์ได้รับงบประมาณให้สร้างโรงพยาบาลเพิ่มเติมหลายแห่ง และขยายโรงพยาบาลเก่าให้กว้างขวางกว่าเดิม ก็ไม่สามารถจัดหาพยาบาลเข้าทำงานให้พอเพียงได้ เนื่องจากเมื่อสงครามเล็กใหม่ ๆ ภาวะความเป็นอยู่ในต่างจังหวัดดีกว่าในเมืองกว่า ทำให้หาพยาบาลที่จะออกไปปฏิบัติงานในต่างจังหวัดยาก กรมการแพทย์จึงได้ติดต่อปรึกษารัฐบาลกับคณะเทศมนตรีของเทศบาลนครกรุงเทพฯ จัดตั้งโรงเรียนพยาบาลขึ้นที่โรงพยาบาลกลางเมื่อ พ.ศ.2489² คุ้มงบประมาณของเทศบาล หลักสูตร 3 ปี 6 เดือน นักเรียนที่รับเข้าศึกษามีทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ผู้ที่มาจากภูมิภาคเมื่อสำเร็จแล้วต้องกลับไปภูมิลำเนาเดิม เมื่อปี พ.ศ.2492 - 2493 ได้ส่งนักเรียนไปรับราชการอบรมทางสุติกรรมที่วชิระ ครั้นเมื่อโรงพยาบาลหญิงก่อสร้างมีเรือนพักนักเรียนเสร็จเรียบร้อย กรมการแพทย์จึงได้ย้ายนักเรียนพยาบาลปีที่สองจากโรงพยาบาลกลางมาอยู่โรงพยาบาลหญิงซึ่งเป็นนักเรียนรุ่นที่สี่และเทศบาลนครกรุงเทพฯ ได้มอบงานให้กรมการแพทย์ดำเนินงานต่อ ต่อมา พ.ศ.2501 ทางโรงเรียนพยาบาล

¹ม.ป.ต., "ประวัติของโรงเรียนพยาบาลผดุงครรภ์ และอนามัยโรงพยาบาลหญิง," ฉลองครบรอบ 40 ปี สมาคมพยาบาลแห่งประเทศไทย (พระนคร : ไทยพิทยา, 2510), หน้า 67.

²เรื่องเดียวกัน, หน้า 68.

โรงพยาบาลหญิงได้ขยายหลักสูตรการศึกษาจาก 3 ปี 6 เดือน เป็น 4 ปี เพื่อเพิ่มพูนความรู้ความชำนาญในการพยาบาลให้กว้างขวาง มีการรับนักเรียนปีละ 2 รุ่น รุ่นละ 75 คน ในจำนวน 75 คนนี้ เป็นของส่วนกลาง 25 คน ส่วนภูมิภาค 50 คน ในสมัยของ นายแพทย์ เสม พริงพวงแก้ว เป็นผู้อำนวยการโรงพยาบาลหญิง (พ.ศ.2496 - 2506) ได้สนับสนุนส่งครูอาจารย์ออกไปศึกษาชั้นปริญญาในต่างประเทศเพื่อกลับมาเป็นกำลังสำคัญในการดำเนินงานด้านบริหารและด้านวิทยาการ นอกจากนี้ นายแพทย์ เสม พริงพวงแก้ว ยังได้เปิดแผนกพยาบาลขึ้นในโรงพยาบาลหญิงในปี พ.ศ.2502 โดยมีหน้าที่รับผิดชอบ ปรับปรุง ส่งเสริมบริการพยาบาลที่ให้แก่ผู้ป่วย

//พ.ศ.2498 ได้เกิดมี "โรงเรียนครูพยาบาล" โดยอธิบดีกรมการแพทย์ คือ พันโท นิธิ เวชชวิศิษฎ์ และหัวหน้ากองการพยาบาล คือ นางสาวสงวนวรรณ เพื่อส่งเสริมกิจการของโรงเรียนอยู่ภายใต้ความดูแลของกองการพยาบาล สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุขกำหนดระยะเวลา 3 ปี โดยมีข้อแม้ว่า หากสถานศึกษาใดในวงการแพทย์และพยาบาลมีความเหมาะสมหรือสามารถดำเนินการศึกษาในค่านี้ออกไปได้ และยังมีความต้องการการศึกษาแขนงนี้อยู่มากก็ให้ออนโรงเรียนนี้ไปขึ้นอยู่กับสถานทีนั้น ๆ และเนื่องจากโรงเรียนพยาบาลผดุงครรภ์และอนามัยกรมการแพทย์ โรงพยาบาลหญิง ได้ดำเนินกิจการมาด้วยดี โดยได้รับความช่วยเหลือจากกรมการแพทย์และองค์การอนามัยโลก ซึ่งนายแพทย์ แอล คับบลิว ฟิตามอริส (L.W. Fitamaurice) ผู้แทนองค์การอนามัยโลกเป็นหัวหน้าคณะพร้อมด้วย มิส โดโรซี ฮอลล์ (Miss Dorothy Hall) เป็นพยาบาลที่ปรึกษาตลอดมา ในปี พ.ศ.2501 กระทรวงสาธารณสุขจึงโอนกิจการโรงเรียนครูพยาบาลให้อยู่ในความดูแลของกรมการแพทย์และเปลี่ยนชื่อจาก โรงเรียนครูพยาบาลเป็น "วิทยาลัยพยาบาล" ส่วนสถานที่ตั้งยังคงอยู่ในอาคารของโรงเรียนพยาบาลผดุงครรภ์และอนามัยโรงพยาบาลหญิงตามเดิม

พ.ศ.2491 กรมการแพทย์ได้จัดตั้งโรงเรียนพยาบาลผดุงครรภ์ และอนามัยในภาคเหนือขึ้นที่โรงพยาบาลพุทธชินราช พิษณุโลก โดยรับนักเรียนพยาบาลที่มีภูมิลำเนา

ทางภาคเหนือ นายแพทย์ เบนทูล บุญอิต เป็นนายแพทย์ผู้อำนวยการ เปิดรับนักเรียนรุ่นแรกเมื่อ พ.ศ.2492 โดยใช้หลักสูตร เช่นเดียวกับโรงพยาบาลหญิง

พ.ศ.2496 มหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ได้จัดตั้งโรงเรียนพยาบาลสาธารณสุขรับพยาบาลที่สำเร็จประกาศนียบัตรหรืออนุปริญญา หลักสูตรการศึกษา 2 ปี สำเร็จแล้วได้รับอนุปริญญาพยาบาลสาธารณสุข ต่อมา พ.ศ.2506 ได้เปลี่ยนหลักสูตรการศึกษาเหลือ 1 ปี คุณสมบัติผู้เข้าศึกษาและคุณวุฒิที่ได้รับเมื่อสำเร็จเหมือนเดิม พ.ศ.2509 มีหลักสูตรวิทยาศาสตร์บัณฑิต (พยาบาลสาธารณสุข) รับจากผู้สำเร็จ อนุปริญญาพยาบาลสาธารณสุข

พ.ศ.2497 เทศบาลนครกรุงเทพฯ ได้จัดตั้งโรงเรียนพยาบาลแห่งแรกขึ้นที่โรงพยาบาลวชิร สามเสน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อผลิตพยาบาลให้บริการแก่ผู้ป่วยและค่านสาธารณสุขแก่ประชาชน ทั้งพยาบาลที่สำเร็จการศึกษาออกไปแล้วก็จะได้เป็นกำลังของกิจการ เทศบาลทั้งในพระนครและต่างจังหวัด ในค่านอาจารย์ผู้สอนได้อาศัยแพทย์ พยาบาลผู้ทรงคุณวุฒิจากภายในโรงพยาบาลและภายนอกมาทำการสอน ส่วนงบประมาณของโรงเรียนพยาบาลไม่ได้แยกจากงบประมาณของโรงพยาบาล

พ.ศ.2498 กรมการแพทย์เปิดโรงเรียนพยาบาลขึ้นอีกแห่งหนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่จังหวัดนครราชสีมา รับนักเรียนที่มีภูมิลำเนาอยู่ในภาคอีสาน โดยมีนายแพทย์ นวม เกรษฐจันทร์ เป็นนายแพทย์ผู้อำนวยการ มีหลักสูตรการศึกษา และการดำเนินงาน เช่นเดียวกับโรงเรียนพยาบาลโรงพยาบาลหญิง และโรงเรียนพยาบาลโรงพยาบาลพุทธชินราช การบริหารการพยาบาลในประเทศไทยระหว่าง พ.ศ.2501 - 2510

พ.ศ.2501 กองทัพอากาศได้เปิดรับนักเรียนจากอากาศพยาบาลหญิงขึ้นแทนจากอากาศพยาบาลชาย ซึ่งเคยเปิดมาตั้งแต่ พ.ศ.2493 เป็นต้นมาในครั้งแรกได้เปิดหลักสูตรการศึกษา 3 ปี แต่เมื่อรับนักเรียนจากอากาศพยาบาลหญิงหลักสูตรการศึกษาเปลี่ยนเป็น 4 ปี ในวิชาพยาบาลผดุงครรภ์และอนามัย และเปลี่ยนเป็นรับนักเรียน น.ศ. 5 ในต้นปี 2520

พ.ศ. 2504 ตั้งโรงเรียนพยาบาลนครปฐมและอนามันนคร เชียงใหม่ ซึ่งจัดตั้งขึ้นคู่กับโรงเรียนแพทย์ตามพระราชกฤษฎีกา 2502 โดยมีวัตถุประสงค์ขยายกิจการ การศึกษาของแพทย์และพยาบาลในส่วนภูมิภาค อีกทั้งผลิตแพทย์และพยาบาลเพื่อให้บริการแก่ประชาชนโครงการของคณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลนคร เชียงใหม่ ได้จัดทำขึ้นโดยความร่วมมือขององค์การ USOM (United States Organization Mission to Thailand) และรัฐบาลไทย กิจการของคณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลนคร เชียงใหม่ ในขั้นแรกคือการเตรียม Faculty โดยการส่งอาจารย์ทั้งฝ่ายแพทย์และพยาบาลไปศึกษาต่อ ณ สหรัฐอเมริกา โดยทุน I.C.A (International Co - operation Administration) เริ่มส่งในปี พ.ศ. 2501 ทางฝ่ายพยาบาลได้ส่งอาจารย์พยาบาล จากศิริราช และโรงพยาบาลอื่น ๆ รวมทั้งหมด 4 รุ่น จำนวน 17 คน

ตามโครงการครั้งแรกจะสร้างโรงพยาบาลใหม่ แต่เนื่องจากเกิดความไม่สะดวกจึงได้โอนโรงพยาบาลนคร เชียงใหม่ (โรงพยาบาลสวนดอก) ซึ่งเดิมเป็นของกรมการแพทย์ให้เป็นโรงพยาบาลสำหรับสอนนักศึกษาแพทย์และนักศึกษาพยาบาลของคณะแพทยศาสตร์ เชียงใหม่ กิจการของการศึกษาฝ่ายโรงเรียนพยาบาลเริ่มต้นเมื่อครูพยาบาลรุ่นแรกกลับมาจากต่างประเทศในปี พ.ศ. 2503 มีจำนวน 5 คน

Nursing Faculty ของคณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลนคร เชียงใหม่ได้เริ่มต้นด้วยจำนวนครู 6 คน (รวมนางสาววิภาวรรณ อิศรางกูร ณ อยุธยา จนปริญญาโททางการศึกษาพยาบาล) และพยาบาลอเมริกันอีกผู้หนึ่งคือ มิส ลีเดีย รีโค (Miss Lydia Reico) ซึ่งเคยอยู่ประเทศไทยมาแล้ว 4 ปี ในฐานะที่ปรึกษาฝ่ายการศึกษาพยาบาลของ USOM และที่ศิริราชพยาบาล เป็นที่ปรึกษาทางด้านการศึกษาพยาบาลของคณะแพทยศาสตร์ เชียงใหม่ต่อไป

พ.ศ. 2503 เริ่มเปิดรับนักเรียนผู้ช่วยพยาบาล ก่อนโดยรับนักเรียนจบชั้นมัธยมปีที่ 6 จำนวน 28 คน ชาย 4 หญิง 24 คน โดยความร่วมมือของเจ้าหน้าที่ฝ่ายโรงพยาบาล โดยเฉพาะนายแพทย์ ระเบียบ ฤกษ์เกษม ผู้อำนวยการโรงพยาบาลได้ช่วยแก้ไขปรับปรุง

กิจการต่าง ๆ ทางด้าน Nursing Service พอที่จะใช้หอผู้ป่วยเป็นสถานที่สอนนักศึกษา
ได้แผนกโรงเรียนพยาบาลดุงครรภ์และอนามัย ได้เริ่มดำเนินการ เป็นแผนกวิชาหนึ่งของ
ของคณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลนคร เชียงใหม่ ตั้งแต่ พ.ศ. 2504 เป็นต้นมา จนได้ยก
ฐานะขึ้นเป็นคณะพยาบาลศาสตร์ เมื่อปี พ.ศ. 2515

พ.ศ. 2507 กรมแพทย์ทหารบกได้จัดตั้งโรงเรียนพยาบาลดุงครรภ์และอนามัย
กองทัพบก สังกัดกระทรวงกลาโหม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้บริการแก่ทหารและครอบครัว
ทหาร ซึ่งแต่เดิมมีแต่ผู้ให้บริการพยาบาลเป็นนายสิบชาย ซึ่งไม่สะดวกสำหรับผู้ป่วยหญิง
และถึงแม้จะรับพยาบาลที่สำเร็จจากหน่วยต่าง ๆ ทางพลเรือน ก็ไม่สะดวกในการปฏิบัติ
งานเพราะไม่เข้าใจระเบียบแบบแผนและประเพณีทางราชการทหาร เป็นเหตุให้ลาออก
ไปประกอบอาชีพทางพลเรือน เพื่อแก้ไขสาเหตุดังกล่าวทางราชการทหารจึงจัดตั้งโรง
เรียนพยาบาลดุงครรภ์และอนามัยกองทัพบกขึ้น เพื่อใช้ทั้งในยามปกติและยามสงคราม
มีหลักสูตรการศึกษา 4 ปี พื้นความรู้มัธยมศึกษาปีที่ 3 และเปลี่ยนเป็นมัธยมศึกษาปีที่ 5
เมื่อ พ.ศ. 2517

พ.ศ. 2508 กรมการแพทย์ได้จัดตั้งโรงเรียนพยาบาลดุงครรภ์และอนามัย
ขึ้นที่ จันทบุรี เรียกชื่อว่า โรงเรียนพยาบาลโรงพยาบาลพระปกเกล้า จันทบุรี ใช้หลักสูตร
และวิธีการดำเนินงานเช่นเดียวกับโรงเรียนพยาบาลของกรมการแพทย์อื่น ๆ

ในปี พ.ศ. 2508 มหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ได้จัดตั้งโรงเรียนพยาบาลขึ้นที่
คณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลรามาธิบดี รับนักเรียนจบมัธยมศึกษาปีที่ 5 หลักสูตร 3 ปี
6 เดือน โดยรุ่นแรกฝากเรียนที่โรงเรียนพยาบาลดุงครรภ์และอนามัยศิริราช สำเร็จ
แล้วได้รับอนุปริญญาพยาบาลและอนามัย ต่อมา พ.ศ. 2515 เปลี่ยนเป็น หลักสูตร 3 ปี
6 เดือน อนุปริญญาและประกาศนียบัตรดุงครรภ์ และหลักสูตร 4 ปี 6 เดือน วิทยาศาสตร์
บัณฑิต (พยาบาล) และประกาศนียบัตรดุงครรภ์

พ.ศ.2510 คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้เปิดหลักสูตรครุศาสตร์บัณฑิต (พยาบาล) โดยรับพยาบาลที่จบอนุปริญญา ศึกษาต่ออีก 2 ปี ต่อมา พ.ศ.2516 เปิดหลักสูตรปริญญาโท ครุศาสตร์มหาบัณฑิตสาขาการบริหารการพยาบาล รับจากผู้สำเร็จปริญญาตรี ได้แก่ ครุศาสตร์บัณฑิตสาขาพยาบาล วิทยาศาสตร์บัณฑิต (พยาบาล) วิทยาศาสตร์บัณฑิต (พยาบาลสาธารณสุข) วิทยาศาสตร์บัณฑิต (สุขศึกษา) สำหรับวิทยาศาสตร์บัณฑิต (สุขศึกษา) ต้องมีพื้นฐานพยาบาลมาก่อน

การบริหารการพยาบาลในประเทศไทยระหว่าง พ.ศ.2511 - 2520

ในปี พ.ศ.2513 กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข ได้จัดตั้งโรงเรียนพยาบาลขึ้นที่จังหวัดนครสวรรค์ ที่โรงพยาบาลสวรรค์ประชารักษ์ รับนักเรียนจบมัธยมศึกษาปีที่ 3 หลักสูตร 4 ปี สำเร็จแล้วได้รับประกาศนียบัตรพยาบาลดุษฎีครุภรณ์และอนามัย ต่อมา พ.ศ.2514 เปลี่ยนเป็นรับนักเรียนจบมัธยมศึกษาปีที่ 5 หลักสูตร 3 ปี 6 เดือน สำเร็จแล้วได้รับประกาศนียบัตรพยาบาลอนามัย และประกาศนียบัตรดุษฎีครุภรณ์

และในปีเดียวกันนี้เองก็จัดตั้งโรงเรียนพยาบาลขึ้นที่จังหวัดอุบลราชธานีที่โรงพยาบาลสรรพสิทธิประสงค์เดิมสถานที่แห่งนี้เป็นโรงเรียนผู้ช่วยพยาบาล เมื่อเปลี่ยนเป็นโรงเรียนพยาบาลก็รับนักเรียนจบมัธยมศึกษาปีที่ 3 หลักสูตร 4 ปี สำเร็จแล้วได้รับประกาศนียบัตรพยาบาลดุษฎีครุภรณ์และอนามัย ต่อมาปี พ.ศ.2514 เปลี่ยนเป็นรับนักเรียนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 หลักสูตร 3 ปี 6 เดือน สำเร็จแล้วได้รับประกาศนียบัตรพยาบาลอนามัยและประกาศนียบัตรดุษฎีครุภรณ์

และในปี 2513 นี้ กระทรวงมหาดไทยได้จัดตั้งโรงเรียนพยาบาลขึ้นที่โรงพยาบาลตำรวจ กรุงเทพมหานคร โดยรับนักเรียนที่จบมัธยมศึกษาปีที่ 5 หลักสูตร 3 ปี 6 เดือน สำเร็จแล้วได้รับประกาศนียบัตรพยาบาลอนามัย และประกาศนียบัตรดุษฎีครุภรณ์ นอกจากที่โรงพยาบาลตำรวจแล้ว ยังมีโรงเรียนพยาบาลที่เป็นของกระทรวงมหาดไทยอีก 2 แห่ง คือ วชิรพยาบาล และโรงพยาบาลกลาง โรงเรียนพยาบาลของโรงพยาบาลกลางเปิดเมื่อ พ.ศ.2513 รับนักเรียนที่จบมัธยมศึกษาปีที่ 3 หลักสูตร 4 ปี และเปลี่ยนเป็น 3 ปี 6 เดือน ในปี พ.ศ.2514 ปัจจุบันโรงเรียนพยาบาลของโรงพยาบาลกลาง

รวมโรงเรียนพยาบาลวชิร เรียกว่า วิทยาลัยพยาบาลเกื้อการุณย์ รับนักเรียนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5

ในปี พ.ศ.2514 ทบวงมหาวิทยาลัยของรัฐ ได้จัดตั้งโรงเรียนพยาบาลขึ้นที่มหาวิทยาลัยขอนแก่น และมีฐานะเป็นคณะพยาบาลศาสตร์ รับนักเรียนที่จบมัธยมศึกษาปีที่ 5 หลักสูตร 4 ปี สำเร็จแล้วได้รับปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิต (พยาบาลอนามัย) และประกาศนียบัตรคุณครุภัก

ในปี พ.ศ.2516 ทบวงมหาวิทยาลัยของรัฐ ได้จัดตั้งโรงเรียนพยาบาลขึ้นในมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ในคณะแพทยศาสตร์มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ รับนักเรียนที่จบมัธยมศึกษาปีที่ 5 มี 2 หลักสูตร คือหลักสูตร 3 ปี สำเร็จแล้วได้รับอนุปริญญาพยาบาลและอนามัย และหลักสูตร 4 ปี เริ่ม พ.ศ.2517 สำเร็จแล้วได้รับปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิต (พยาบาล)

สำหรับโรงเรียนพยาบาลคุณครุภักและอนามัยศิริราช ซึ่งปัจจุบันมีฐานะเป็นคณะพยาบาลศาสตร์ในมหาวิทยาลัยมหิดลนั้น ได้กำเนิดขึ้นเป็นครั้งแรกในประเทศไทย ภายใต้ทุนอุดหนุนของสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เริ่มเปิดทำการสอนเมื่อวันที่ 12 มกราคม 2439 ใช้นามว่า โรงเรียนแพทย์คุณครุภักและหญิงพยาบาล สังกัดกระทรวงธรรมการ โดยมีวัตถุประสงค์ในการผลิตคุณครุภัก เพื่อให้บริการที่ปลอดภัยแก่มารดาและทารกซึ่งมี อัตราการตายสูงมากในสมัยนั้น

หลักสูตรนี้ มีกำหนดเวลาเรียน 3 ปี เป็นภาคทฤษฎี 2 ปี และภาคปฏิบัติ 1 ปี รับนักเรียนจบประถมสามัญ (ป.3 - ป.4) จนกระทั่ง พ.ศ.2465 จึงมีการปรับปรุงหลักสูตรใหม่เป็นรับนักเรียนมัธยมปีที่ 3 อายุครบ 16 ปีบริบูรณ์

พ.ศ.2465 ได้ปรับปรุงหลักสูตรเป็นวิชาการพยาบาลแผนใหม่โดยใช้นามว่า "โรงเรียนพยาบาลคุณครุภัก" ภายใต้การนำและการสนับสนุนของสมเด็จพระราชบิดา

เจ้าฟ้ากรมหลวงสงขลานครินทร์ ได้รับความช่วยเหลือจากร็อกกี้เฟลเลอร์มูลนิธิและรัฐบาลไทยในการปรับปรุงมาตรฐานการศึกษาพยาบาลให้สูงขึ้น โดยจ้างผู้บริหารและครูพยาบาลอเมริกันมาช่วยส่งพยาบาลไทยไปศึกษาต่อ ณ ประเทศฟิลิปปินส์และอเมริกา เมื่อกลับมารับงานต่อเมื่อสัญญาของร็อกกี้เฟลเลอร์มูลนิธิสิ้นสุดลง รับนักเรียนจบชั้นมัธยมปีที่ 6 อายุครบ 16 ปี ได้เปลี่ยนแผนการศึกษาเป็น 3 ปี 6 เดือน เรียนวิชาการพยาบาลทั่วไป 3 ปี และฝึกปฏิบัติการ 6 เดือน ระยะเวลาโรงเรียนได้ย้ายไปจากกระทรวงธรรมการ ไปสังกัดจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จนถึง พ.ศ. 2484 จึงย้ายไปสังกัดกระทรวงสาธารณสุข ในฐานะแผนกวิชาหนึ่ง คณะแพทยศาสตร์และศิริราชพยาบาล กรมมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์

∕ พ.ศ. 2493 ได้เริ่มมีการฟื้นฟูวิชาการใหม่ หลังจากหยุดชะงักไปในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยการส่งครูไปศึกษาเพิ่มเติม ณ ต่างประเทศและมีครูชาวต่างประเทศมาช่วยเป็นที่ปรึกษา มีการปรับปรุงหลักสูตรจาก 3 ปี 6 เดือน เป็น 4 ปี โดยเพิ่มวิชาการพยาบาลสาธารณสุขมากขึ้น และเปลี่ยนชื่อโรงเรียนเป็น "โรงเรียนพยาบาลฉุกเฉิน และอนามัย"

พ.ศ. 2499 นับเป็นปีที่มีการก้าวครั้งสำคัญของวิชาชีพพยาบาลในประเทศไทย โดยโรงเรียนพยาบาลศิริราชได้เปิดหลักสูตรวิทยาศาสตรบัณฑิตพยาบาลขึ้นเป็นแห่งแรก มีมาตรฐานการศึกษาเท่าเทียมกับหลักสูตรปริญญาตรีอื่น ๆ เพื่อผลิตพยาบาลชั้นสูงที่สามารถทำหน้าที่ครูซึ่งขาดแคลนอยู่มาก

พ.ศ. 2502 ได้มีการปรับปรุงมาตรฐานการศึกษาพยาบาลระดับอนุปริญญาให้เท่าเทียม มาตรฐานสากล และสอดคล้องกับความเจริญทางวิทยาศาสตร์การแพทย์โดยแยกหลักสูตร เดิมออกเป็น 2 หลักสูตร คือหลักสูตรอนุปริญญาพยาบาลและอนามัย 3 ปี และหลักสูตรฉุกเฉิน 6 เดือน เริ่มรับนักเรียนจบชั้นมัธยมปีที่ 8 หรือ ม.ศ. 5 ทำให้อาชีพพยาบาลสูงขึ้นโดยสามารถบรรจุเข้าทำงานขั้นต้นได้ในระดับของข้าราชการชั้นตรี เท่าเทียมวิชาชีพอื่น ในปีเดียวกันนี้เอง มหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ได้โอนมาสังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี ได้เปิดหลักสูตรผู้ช่วยพยาบาลขึ้นอีก 1 หลักสูตร เพื่อแก้ไขภาวะ

การขาดแคลนบุคคลากรในหอผู้ป่วย โดยรับนักเรียนจบชั้น ม.6 หรือ ม.ศ.3 กำหนด
เวลาเรียน 1 ปี

พ.ศ.2509 ได้เปิดหลักสูตรอนุปริญญาทางการศึกษาพยาบาล (Diploma
Course in Nursing Education) เป็นหลักสูตร 1 ปี รับนักเรียนที่สำเร็จพยาบาล
ผดุงครรภ์และอนามัย ที่มีพื้นฐาน ม.6 จากสถาบันที่รัฐบาลรับรองและปฏิบัติงานพยาบาล
มาแล้ว 2 ปี หลักสูตรทำอยู่ชั่วคราวมีจุดจบเลิกไปแล้ว

พ.ศ.2512 มหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ ได้เปลี่ยนชื่อเป็นมหาวิทยาลัยมหิดล
ตามโครงการปรับปรุงมหาวิทยาลัย โดยได้รับพระราชทานชื่อมหาวิทยาลัย ตามพระนาม
สมเด็จพระราชปิตา เจ้าฟ้ากรมหลวงสงขลานครินทร์ ขณะนั้นโรงเรียนพยาบาลซึ่งบังคับ
บัญชาพยาบาลทั้งฝ่ายบริการและการศึกษามีฐานะเป็น "ภาควิชาโรงเรียนพยาบาลผดุงครรภ์
และอนามัย" หัวหน้าภาควิชาโรงเรียนพยาบาล เป็นผู้บริหารและขึ้นตรงต่อคณะแพทยศาสตร์
ศิริราชพยาบาลต่อมา เมื่อปี 2515 ได้รับอนุมัติให้ยกฐานะจากภาควิชาโรงเรียนพยาบาล
ผดุงครรภ์และอนามัย ขึ้นเป็นคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ดังปรากฏในราชกิจ
จานุเบกษา ฉบับวันที่ 7 กรกฎาคม พ.ศ.2515¹

นโยบายการบริหารการพยาบาล

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 มีนโยบายมุ่งผลิตพยาบาลให้พอเพียงกับความต้องการ
การของโรงพยาบาลที่เปิดใหม่ และเพื่อทดแทนพยาบาลที่ลาออกไปเนื่องจากสาเหตุความ
ผิดเคื่องในการประกอบอาชีพ และเหตุผลส่วนตัวอื่น ๆ นอกจากนั้นในต่างจังหวัดหรือ
ชนบทส่วนใหญ่ยังขาดพยาบาลไปทำงานเป็นจำนวนมาก

¹คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, หลักสูตรของคณะพยาบาลศาสตร์
2516 (เอกสารอัครสำเนา)

ในปัจจุบัน จะเห็นได้ว่าการบริการพยาบาลและการศึกษาพยาบาลได้เปลี่ยนไปจากเดิมมาก ตัวอย่างที่จะเห็นได้ชัดก็คือสถาบันที่เคยมีทั้งสองฝ่ายอยู่ร่วมกัน บัดนี้ได้แยกออกจากกัน เช่นที่โรงพยาบาลศิริราช โรงพยาบาลนครเชียงใหม่ การที่มีการแบ่งแยกเช่นนี้อาจเป็นเพราะวิวัฒนาการด้านอื่น ๆ รอบข้างเจริญอย่างรวดเร็ว วิชาชีพพยาบาลก็ต้องรับผิดชอบมากขึ้น การศึกษาแบบ Apprenticeship ไม่อำนวยเวลาสำหรับการศึกษาเนื้อหาหลักวิชาได้เพียงพอ จึงทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว จึงน่าจะคิดว่า การเปลี่ยนแปลงนี้จะเป็นผลดีต่อวิชาชีพ และไม่ควรมีปัญหาใด ๆ

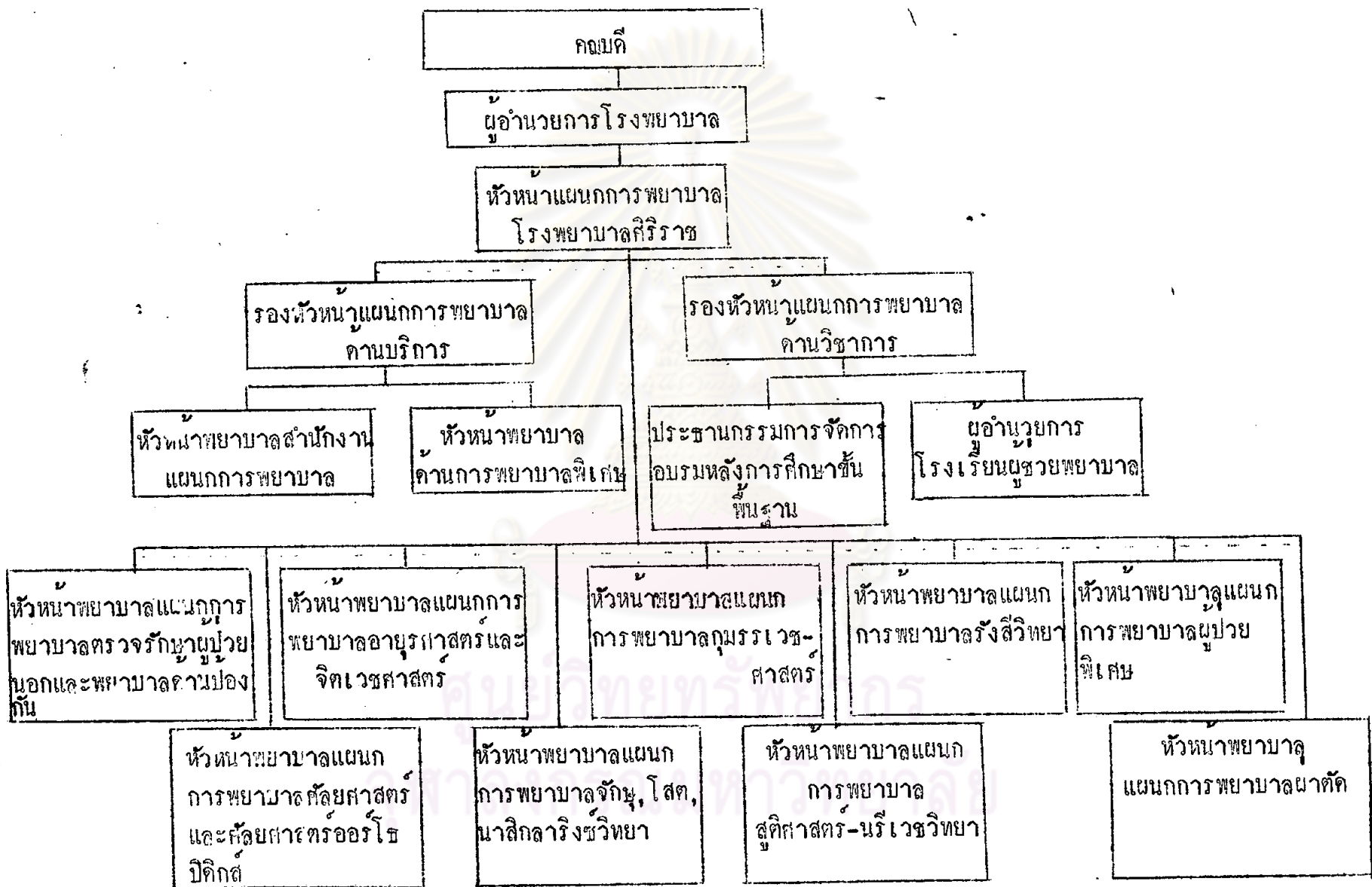
อย่างไรก็ตามการอยู่ร่วมกันหรือการแยกกันมิใช่ปัญหาสำคัญ แต่ความสำคัญอยู่ที่การประสานงาน ความสามัคคี ความเข้าใจในฐานะร่วมวิชาชีพเดียวกันและความมีจุดประสงค์ อุดมการณ์เดียวกันคือสนับสนุนเชิดชูวิชาชีพพยาบาล ฉะนั้นฝ่ายบริการและฝ่ายการศึกษาควรจะต้องก้าวไปพร้อม ๆ กัน ถ้าฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดก้าวล้ำไปมากจนอีกฝ่ายหนึ่งตามไม่ทัน อุดมการณ์นั้นก็ไมบรรลุผลตามเป้าหมายของวิชาชีพ

การจัดองค์กรการบริหาร

นับตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา จนถึงสมัยปัจจุบัน การจัดองค์กรการบริหารพยาบาลมีหลายหน่วยงานที่พอจะสรุปได้ดังนี้

1. หน่วยงานที่ขึ้นอยู่กับทบวงมหาวิทยาลัยของรัฐ ตัวอย่างเช่น มหาวิทยาลัยมหิดล มีพยาบาลอยู่ในสายการบังคับบัญชาสองสายงาน คือ ในสายการบังคับบัญชาของพยาบาล มีผู้บังคับบัญชาสูงสุดเป็นคณบดีในวิชาชีพพยาบาล ได้แก่ พยาบาลในคณะพยาบาลศาสตร์ ส่วนใหญ่ทำหน้าที่ด้านวิชาการ และในสายการบังคับบัญชาของแพทย์ มีผู้บังคับบัญชาสูงสุด คือ คณบดีคณะแพทยศาสตร์ ส่วนใหญ่พยาบาลเหล่านี้ทำหน้าที่ทางด้านการบริการผู้ป่วย ก่อนปี พ.ศ. 2515 พยาบาลทั้งสองสายการบังคับบัญชานี้ อยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของผู้บัญชาการโรงเรียนพยาบาล และผู้อำนวยการโรงเรียนพยาบาลขึ้นตรงต่อคณบดีคณะแพทยศาสตร์ ซึ่งนับว่าฝ่ายการศึกษาและฝ่ายบริการยังไม่แยกสายงานกัน ตั้งแต่ พ.ศ. 2515 ฝ่ายบริการจึงแยกไปขึ้นโดยตรงกับแพทย์ ดังได้นำเสนอไว้ในแผนภูมิที่ 8

แผนภูมิที่ 8 สาขาการบังคับบัญชางานแผนกการพยาบาล
 โรงพยาบาลศิริราช คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล มหาวิทยาลัยมหิดล

หมายเหตุ _____ สายบังคับบัญชาโดยตรง
 ----- สายประสานงาน

ในแต่ละหอผู้ป่วยจะมีพยาบาลและเจ้าหน้าที่อื่น ๆ เจ้าหน้าที่ทุกคนภายในหอผู้ป่วย ขึ้นตรงต่อหัวหน้าหอผู้ป่วย หัวหน้าหอผู้ป่วยขึ้นตรงต่อผู้ตรวจการพยาบาล ผู้ตรวจการพยาบาลขึ้นตรงต่อหัวหน้าพยาบาล หัวหน้าพยาบาลขึ้นตรงต่อหัวหน้าแผนกการพยาบาล และหัวหน้าแผนกการพยาบาลขึ้นตรงต่อผู้อำนวยการโรงพยาบาล

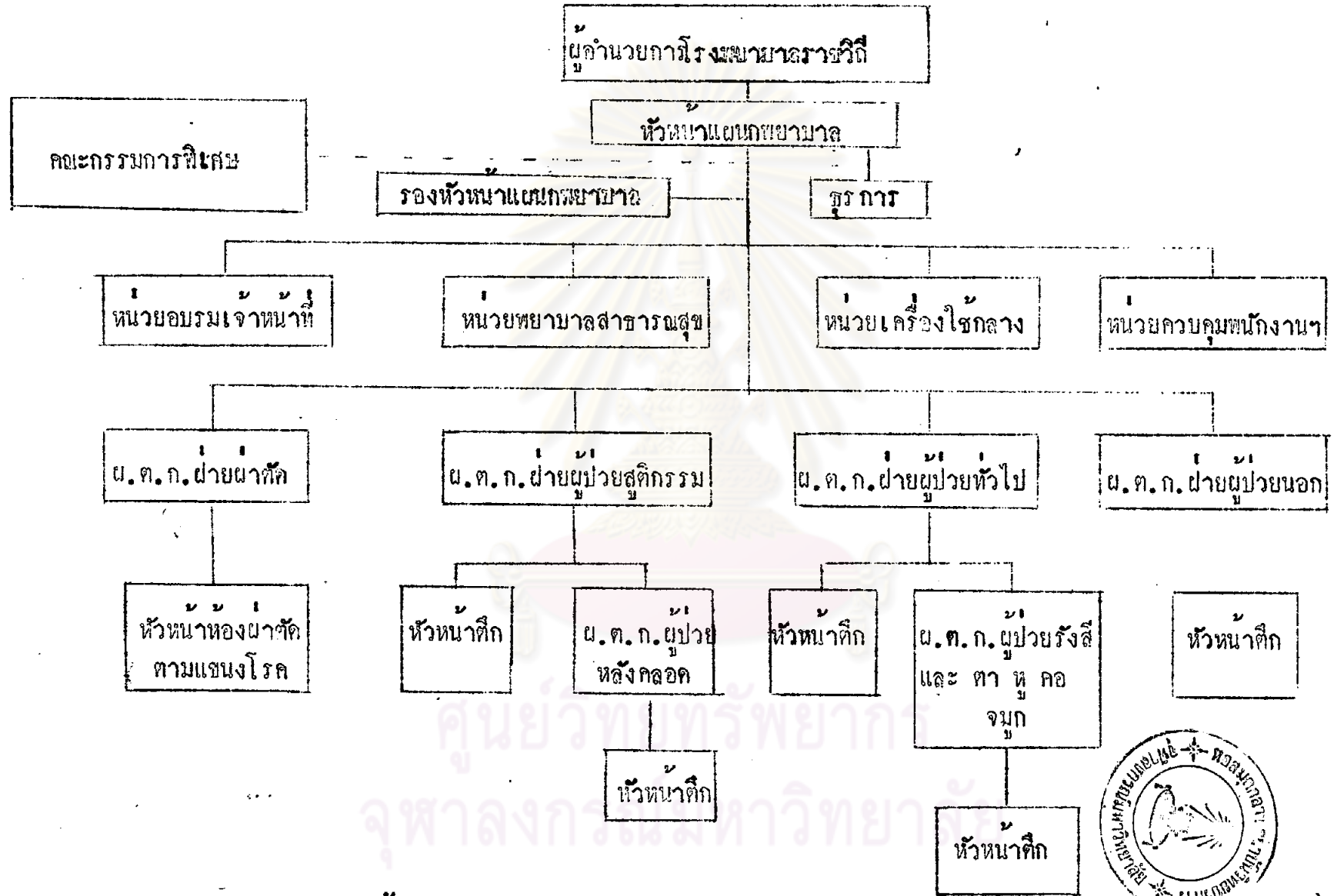
นอกจากนั้นในระดับรองหัวหน้าแผนกการพยาบาลด้านบริการก็ยังมีภาระประสานงานกันกับด้านวิชาการและในระดับหัวหน้าพยาบาลก็มีการประสานงานกันด้วย อนึ่ง นอกจากสายงานที่กล่าวแล้ว แผนกการพยาบาลยังมีคณะกรรมการดำเนินงานของแผนกพยาบาล ดังนี้

- คณะกรรมการบริหาร
- คณะกรรมการพยาบาลพิเศษ
- คณะกรรมการสวัสดิการ
- คณะกรรมการประสานงาน
- คณะกรรมการหลักสูตร

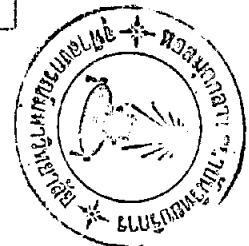
2. หน่วยงานที่สังกัดกระทรวงสาธารณสุข มีพยาบาลในส่วนกลางที่สังกัดกรมการแพทย์ ส่วนพยาบาลในส่วนภูมิภาคสังกัดกองโรงพยาบาลส่วนภูมิภาค สำนักปลัดกระทรวงสาธารณสุข พยาบาลเหล่านี้มีผู้บังคับบัญชาสูงสุดเป็นแพทย์ ดังแสดงในแผนภูมิที่ 9 สายการบังคับงานแผนกพยาบาลของพยาบาลโรงพยาบาลราชวิถี ดังนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนภูมิที่ 9 สายการบังคับบัญชางานแผนกพยาบาล โรงพยาบาลราชวิถี

หมายเหตุ ผ.ต.ก. = ผู้ตรวจการ

ในแต่ละตึกที่มีหัวหน้าก็รับผิดชอบดูแลจะมีผู้ช่วยหัวหน้าก็ทยายมาดประจำการ
ผู้ช่วยทยายมาด พนักงานผู้ช่วย เสวียนประจำตึก พนักงานทำความสะอาด บุคคลเหล่านี้
อยู่ในสังกัดบัญชาของหัวหน้าตึกตามลำดับชั้น

จะเห็นได้ว่า เจ้าหน้าที่ทุกคนในตึกขึ้นตรงต่อหัวหน้าตึก หัวหน้าตึกขึ้นตรงต่อ
ผู้ตรวจการฝ่าย ผู้ตรวจการฝ่ายขึ้นตรงต่อหัวหน้าแผนกทยายมาด หัวหน้าแผนกทยายมาดมี
รองหัวหน้าแผนกทยายมาด 1 คน และมีธุรการขึ้นตรงต่อหัวหน้าแผนกทยายมาดด้วย

อนึ่ง ในการดำเนินงานของแผนกทยายมาดได้มีคณะกรรมการพิเศษทำงานประสาน
กันไปด้วย คณะกรรมการพิเศษ ซึ่งได้ก่อตั้งมาจากทยายมาดทั่วไปนี้ ดังนี้

- คณะกรรมการทยายมาดเผ่าไข้พิเศษ
- คณะกรรมการตึกพัก
- คณะกรรมการกีฬา
- คณะกรรมการการเงิน
- คณะกรรมการราอาหารและเสริมสวย

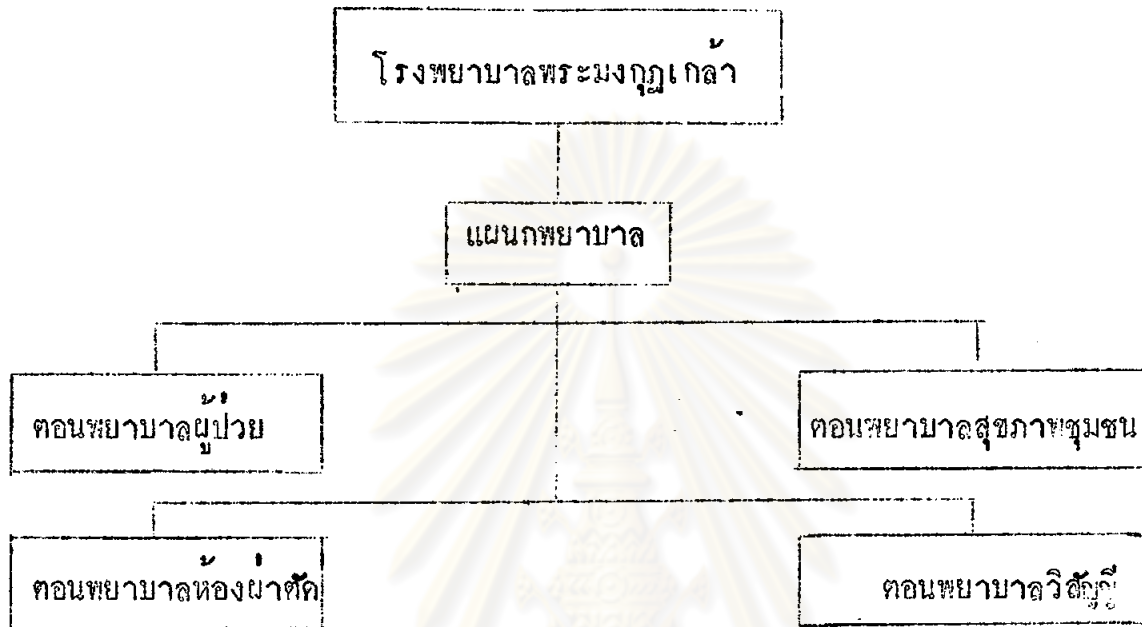
ศูนย์วิทยพัทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เป็นที่น่าสังเกตว่าพยาบาลของโรงพยาบาลราชวิถี ไม่มีแม่บ้านประจำตึกพักทางแผนกพยาบาลจึงมีวิธีการสรรหาบุคคลที่จะมาทำหน้าที่นี้ โดยการเลือกตั้งในระหว่างบรรดาพยาบาลด้วยกัน ทำให้ได้คณะกรรมการพิเศษต่าง ๆ ทั้งกล่าวแล้ว คณะกรรมการตึกพักหรือกรรมการอื่น ๆ ไม่มีเงินเดือนเป็นการทำงานด้วยความเสียสละและใจรัก อยู่ในตำแหน่งคนละ 2 ปี มีการเลือกตั้งซ่อมทุก 1 ปี

การจัดการแก้ไขปัญหาเรื่อง ขาดคนทำงานโดยวิธีนี้ผู้วิจัยเห็นด้วย และแปลกใจเป็นอย่างยิ่งที่สามารถทำมานานและได้ผลดี ในความเห็นของผู้วิจัยเห็นว่าคือทำให้ทุกคนมีส่วนเป็นเจ้าของทุกสิ่งทุกอย่างของตึกพัก ทำให้เกิดความรักสวามิภักดิ์ อีกประการหนึ่งทำให้คณะกรรมการมีการเปลี่ยนตัวได้ ถ้าปรากฏว่าสมรรถภาพเสื่อมลง ตรงกันข้ามในบางโรงพยาบาลที่มีแม่บ้านประจำ ทำให้เกิดความเบื่อหน่ายเพราะอยู่ในตำแหน่งนาน และพยาบาลที่พักในตึกก็ไม่เอาใจใส่สถานที่ เพราะถือว่าเป็นหน้าที่ของแม่บ้าน หรือจะตึกเดือนคนงานก็ไม่เชื่อเพราะคนงานเชื่อแต่แม่บ้านเท่านั้น แต่ถั่วจะของบ้านผลเสียก็มี แต่ไม่มากนัก เช่น ทำให้พยาบาลต้องทำงานเพิ่มมากขึ้นกว่าเดิม เกิดความเหน็ดเหนื่อย อาจกระทบกระเทือนต่องานด้านการพยาบาลโดยตรง แต่ถ้ายูเลือกตั้งได้พิจารณาบุคคลที่เห็นว่าเหมาะสมที่พอจะปฏิบัติงานพิเศษ และสำคัญเช่นนี้ได้ ก็คงจะไม่เกิดปัญหาใด ๆ

3. พยาบาลตามโรงพยาบาลของกองทัพต่าง ๆ เช่น กองทัพบก กองทัพเรือ และกองทัพอากาศ เหล่านี้สังกัดกระทรวงกลาโหม ซึ่งมีสายการบังคับบัญชาในด้านการบริหารการพยาบาล แตกต่างไปจากโรงพยาบาลในสังกัดหน่วยงานอื่น ๆ ทั้งเช่น แผนกภูมิสาบการบังคับบัญชาของโรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้า ที่นำเสนอในแผนภูมิที่ 10

แผนภูมิที่ 10 สายการบังคับบัญชางานแผนกพยาบาลโรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้า

พันโท	1	อัตรา
พันตรี	3	อัตรา
ร้อยเอก	20	อัตรา
ร้อยโท	106	อัตรา
จ่า	87	อัตรา
สิบเอก	2	อัตรา
รวม	219	อัตรา

พยาบาลของโรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้าที่ขึ้นอยู่กับแผนกพยาบาลในปีที่ผู้วิจัยทำการศึกษานี้มีประมาณ 105 คน พยาบาลเหล่านี้ขึ้นตรงต่อหัวหน้าแผนกพยาบาล และหัวหน้าแผนกพยาบาลขึ้นตรงต่อผู้อำนวยการโรงพยาบาล

แต่ยังมีพยาบาลอีกจำนวนหนึ่งและเป็นจำนวนมากกว่าของแผนกพยาบาล ที่ทำงาน อยู่ในกองต่าง ๆ ของโรงพยาบาล คือมีประมาณ 168 คน พยาบาลเหล่านี้ขึ้นตรงต่อ หัวหน้ากองที่ตนสังกัด และหัวหน้ากองขึ้นตรงต่อผู้อำนวยการโรงพยาบาล กองต่าง ๆ ได้แก่

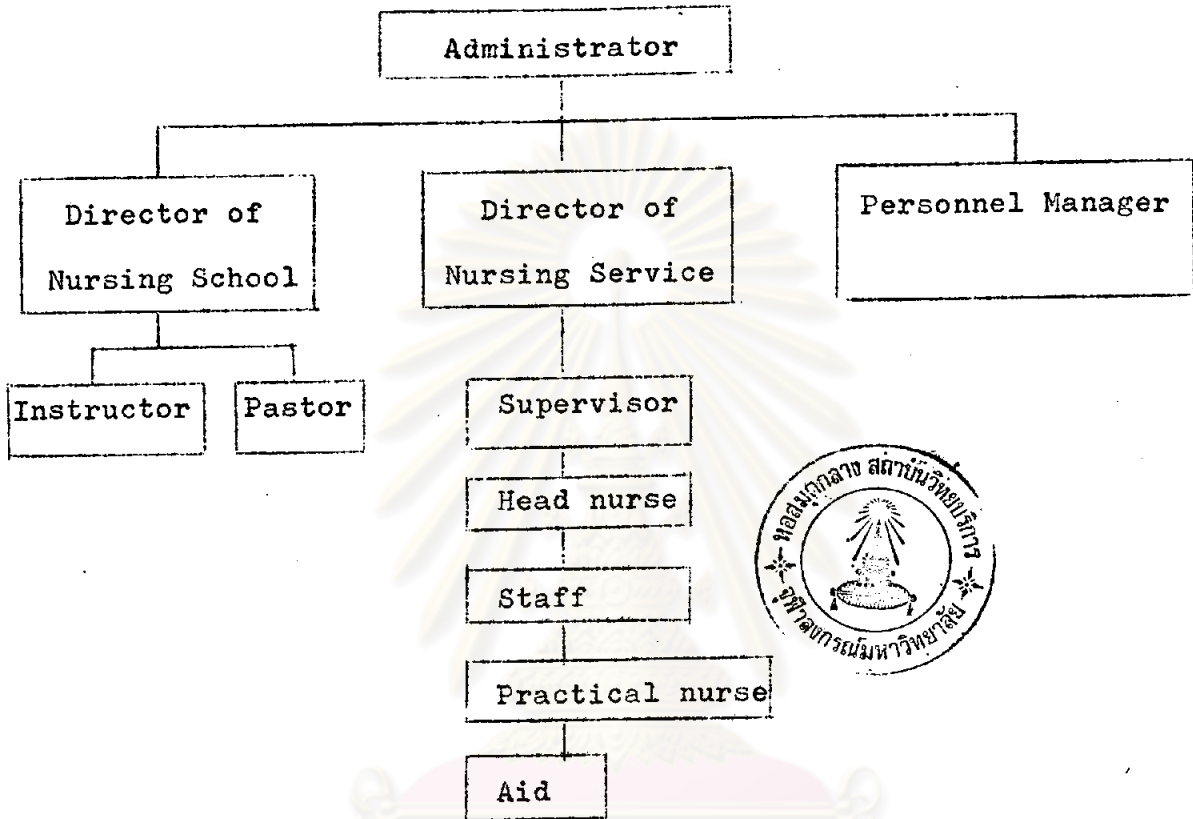
กองตรวจโรคผู้ป่วยนอก กองอายุรกรรม กองศัลยกรรม กองสูตินารีเวชกรรม กองจิตเวชและประสาทวิทยา กองทันตกรรม กองรังสีกรรม กองออร์โธปิดิกส์ กองจักษุกรรม กองโสต ศอ นาสิกกรรม และกองเภสัชกรรม

ตามความเป็นจริงนั้นแผนกพยาบาลมีแต่หัวหน้าแผนกพยาบาล และพยาบาลที่บังคับบัญชาจำนวนไม่มาก ส่วนอัตราจำนวนมากที่มีอยู่นั้นไม่มีคนทำงาน พยาบาลของโรงพยาบาลส่วนใหญ่อยู่ในกองต่าง ๆ ดังนั้นจึงทำให้เกิดปัญหา เพราะต่างคนต่างก็เชื่อฟังผู้บังคับบัญชาของตน เป็นเหตุให้เกิดความขัดแย้งได้ง่ายในหมู่พยาบาลด้วยกัน

นอกจากนี้ยังมีพยาบาลที่ทำงานอิสระตามโรงพยาบาลเอกชน โรงงานอุตสาหกรรม ธนาคาร โรงเรียน ต่างก็มีผู้บังคับบัญชาในหน่วยงานนั้นดูแล ตัวอย่าง เช่นพยาบาลในโรงพยาบาลเอกชน ที่โรงพยาบาลมิชชั่น มีสายการบังคับบัญชาดังแสดงในแผนภูมิที่ 11

ศูนย์วิทยพัชกร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนภูมิที่ 11 สายการบังคับบัญชางานแผนกโรงพยาบาลมิชชั่น

คณะกรรมการ (Faculty) ของโรงพยาบาลประกอบด้วย Administrator, Director of Nursing School, Director of Nursing Service, Personnel Manager, Doctor and Pastor (ศาสตราจารย์)

จะเห็นได้ว่า Instructor และ Pastor ขึ้นตรงต่อ Director of Nursing School สำหรับเจ้าหน้าที่ประจำตึกผู้ป่วยขึ้นตรงต่อ Head nurse Head nurse ขึ้นตรงต่อ Supervisor และ Supervisor ขึ้นตรงต่อ Director of Nursing Service ส่วน Personnel Manager นั้นมีหน้าที่เกี่ยวกับงานบริหารบุคคลากรทั่วไป

เนื่องจากมิชชั่นเป็นโรงพยาบาลของศาสนาคริสต์ นิกายเซเวนเดย์ แอควอนตีส ในการวินิจฉัยสั่งการใด ๆ ที่เป็นเรื่องสำคัญ ๆ คณะกรรมการของโรงพยาบาลจะเป็นผู้ชี้ขาด ตลอดจนการพิจารณา ความดี ความชอบ เมื่อคณะกรรมการโรงพยาบาลเห็นชอบแล้วจะเสนอไปยัง Division ที่สิงคโปร์ ทางสิงคโปร์จะคัดส่งแต่งตั้งลงมา Division ที่สิงคโปร์ขึ้นตรงต่อ Union ที่ฟิลิปปินส์ และ Union ที่ฟิลิปปินส์ขึ้นตรงต่อ Head Quarter ที่สหรัฐอเมริกา

การบริหารงานบุคคล

เนื่องจากในสมัยปัจจุบันนี้ วิชาชีพพยาบาลแทรกซึมอยู่ในที่ต่าง ๆ มากมาย ฉะนั้น บุคคลที่เกี่ยวข้องและเป็นผู้บังคับบัญชาก็มีหลายประเภท ได้แก่ แพทย์ พยาบาล และบุคคลอื่น ๆ ที่มีใ้ได้อยู่ในสายงานที่เกี่ยวกับการแพทย์การพยาบาล แต่มีอำนาจหน้าที่ควบคุมหน่วยงานต่าง ๆ ที่พยาบาลสังกัดอยู่ แต่ที่เห็นเด่นชัดพอจะยกเป็นตัวอย่างเป็นตัวอย่างได้ว่า พยาบาลมีการบริหารโดยพยาบาลอย่างแท้จริง ก็คือ พยาบาลที่สังกัดคณะพยาบาลศาสตร์ในมหาวิทยาลัย ซึ่งขึ้นตรงต่อทบวงมหาวิทยาลัยของรัฐ สมัยก่อนขึ้นตรงต่อสำนักนายกรัฐมนตรีด้วย ในหน่วยงานการบริหารจะมี คณบดี หัวหน้าภาควิชาต่าง ๆ และอาจารย์ต่าง ๆ สังกัดสายการบังคับบัญชาก็จะเป็นไปตามลำดับชั้น

การจัดระบบการเงิน

ในสมัยก่อน การเงินที่ใช้จ่ายในการบริหารพยาบาลมักได้จากงบประมาณ มูลนิธิทั้งในและนอกประเทศ หรือการสนับสนุนจากเจ้านายชั้นสูง แต่สมัยนี้คงมีงบประมาณของประเทศเป็นส่วนใหญ่ มูลนิธิที่ให้ความช่วยเหลือหรือการบริจาคก็มีน้อย ยิ่งถ้าการศึกษาแล้วทุกคนต้องจ่ายเองทั้งสิ้น มีทุนให้น้อยมาก

สรุป

ในปี พ.ศ. 2469 ได้มีการปรับปรุงหลักสูตรใหม่ให้มีมาตรฐานสูงขึ้น โดยมี

ครูชาวต่างประเทศเข้ามาช่วยเหลือเนื่องจากพระมหากษัตริย์คุณอันใหญ่หลวงของสมเด็จพระบรมราชชนก ทรงวางรากฐานการพยาบาลแผนใหม่ มีการส่งพยาบาลไทยไปศึกษาต่อ ณ ต่างประเทศโดยทุนส่วนพระองค์และพระบรมวงศานุวงศ์รวมทั้งทุนของมูลนิธิรอกกีเฟลเลอร์ด้วย พยาบาลชาวต่างประเทศที่เข้ามาช่วยเหลือได้วางรากฐานการศึกษาและการบริหารการพยาบาลใหม่ให้มีระเบียบแบบแผนชัดเจน กำหนดเวลาเรียนเป็น 3 ปี 6 เดือน เป็นการพยาบาลทั่วไป 3 ปี และการฉุกเฉิน 6 เดือน มีห้องสาคีตสำหรับสอนวิธีการพยาบาลและให้นักเรียนฝึกหัด ซึ่งแต่เดิมนักเรียนต้องไปฝึกหัดกับผู้ป่วยบนเตียงที่เคี้ยว นอกจากนี้ยังมีการจัดระเบียบการสอนทั้ง ทฤษฎีและภาคปฏิบัติบนเตียงผู้ป่วยโดยมีครูติดตามสอนและความคุมอย่างใกล้ชิดในระยะเตรียมพยาบาล เป็นเวลา 3 เดือน ต่อมาภายหลังเมื่อสอบผ่านทุกวิชาได้หมด จะได้สวมหมวก กิจการได้ดำเนินไปด้วยดีจนถึง พ.ศ. 2478 หลังเปลี่ยนการปกครอง 3 ปี มูลนิธิรอกกีเฟลเลอร์ จึงหมกสัญญาการช่วยเหลือ หัวหน้าแผนกพยาบาลไทยผู้รับช่วงงานคือ คุณหญิงพิศพาศย์พิทยาเกท จึงได้รับตำแหน่งต่อมา เป็นเวลาถึง 26 ปี ท่านเป็นผู้นำประโยชน์มากมายมาสู่สถาบันและวิชาชีพ

ต่อมาเมื่อผู้สมัครเรียนพยาบาลกันมากขึ้น จึงเริ่มมีการสอบคัดเลือกขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2485

นับตั้งแต่ พ.ศ. 2489 คือหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 จนถึงปัจจุบัน การบริหารการพยาบาลเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมาก ทั้งนี้เนื่องมาจากประเทศไทยมีประชากรมากขึ้นและความต้องการบริการทางสุขภาพก็มีมากขึ้น ทำให้เกิดมีโรงพยาบาลขึ้นมากมายทั่วประเทศ ประกอบกับประเทศไทยเรารับความช่วยเหลือจากประเทศต่าง ๆ ในหลาย ๆ ด้าน โดยเฉพาะทางด้านเกี่ยวกับสุขภาพอนามัยของประชาชน นโยบายการบริหารในระยะนี้จึงมุ่งผลิตบุคคลากรทางการพยาบาลให้เพียงพอับความต้องการของประเทศชาติ ส่วนหลักเกณฑ์ในการกำหนดนโยบาย การบริหาร ตำแหน่งผู้บริหาร คณะกรรมการบริหาร หรือการรวมตัวกันก่อตั้งสมาคมวิชาชีพอันเป็นสมาคมวิชาชีพสตรีที่เก่าแก่ที่สุดในประเทศไทยนั้นมาแต่ครั้งพยาบาลชาวต่างประเทศมาวางรากฐานแล้ว ในด้าน

การจํากัดกรการบริหารนั้นเนื่องจากมีพยาบาลจําพวกปฏิบัติงานในหน่วยงานหลายสถาบัน การจํากัดกรก็มีความซับซ้อนและแตกต่างกันไป เช่นทบวงมหาวิทยาลัยของรัฐ กระทรวง สาธารณสุข กองทัพบก กองทัพเรือ และกองทัพอากาศ ทั้งสามกองทัพนี้สังกัดกระทรวง กลาโหม และยังมีพยาบาลที่สังกัดกระทรวงมหาดไทย คือ พยาบาลตำรวจ และพยาบาล ของเทศบาลนครกรุงเทพฯ ในด้านการบริหารงานบุคคลก็มีผู้บังคับบัญชาหลายชนิด ทั้งที่อยู่ในวิชาชีพพยาบาลและไม่อยู่ในวิชาชีพพยาบาล แต่ที่เห็นเด่นชัดว่าเป็นสายงานของ พยาบาลจริง ๆ คือ สายการบังคับบัญชาของคณะพยาบาลศาสตร์ ซึ่งสังกัดมหาวิทยาลัย ส่วนด้านการงบประมาณนั้น หลังสงครามโลกส่วนใหญ่ได้จากงบประมาณแผ่นดิน และการ ช่วยเหลือจากต่างประเทศ การบริจาคมันน้อยเมื่อเทียบกับสมัยก่อน ๆ

ศูนย์วิทยพัทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย